

19 Trollens Nyheter 97

Grundad julen 1965

Trollyskienträff

1998

Så går vi då mot ljusare tider igen. Snart är det sommar och dags för den trettionde (30) träffen. Den kommer att gå av stapeln 3-7 augusti. Vi tänker vara på samma ställe som 1997. En helt underbar plats. Eftersom vi har jubileum hoppas vi att det kommer fler 1998 än det gjorde 1997. 1998 års träff som hålls på Alnö kommer att genomföras under Margareta och Ingegerds värdskap. Vi håller alltså till i Medelpad, men det är hälsingarna som har hand om det. Vi hoppas att vi får en lika fin sommar nästa år som vi har haft i år.

Alla hälsas hjärtligt välkomna till jubileumsträffen på Alnö.

Margareta och Ingegerd

Från alla håll vi komma skall.

Huset som hälsar oss välkomna till 1998 års Trollyskienträff.

Mormor

Hur känns det egentligen att bli mormor. Blir man så där fjollig som Margareta skriver om i sin berättelse hur det gick till när hon blev mormor sommaren som gick. En flicka som kommer att lystra till namnet Joanna. Döpt till Sarah Joanna blev hon nyligen. Se "underverket", som hon ännu kallas, på bilden till höger. Läs Maggans story på sidan 11.

Lasse är död, frid över hans minne.

**KLUMPE BERÄTTAR
OM SITT NYA LIV**

Sidan 4

**TUR, OTUR OCH
TUR I OTUREN**

Sidan 8

**VADSTENA OCH
DESS HOSPITAL**

Sidan 21

Chefredaktören har ordet

Vad är det nu han snackar om, undrar ni kanske. Jo, det är ju det här med 40 år, att fylla fyrtio år alltså. Vi är ju några som gjort det i år. Birgitta, Ing-Mari och under-teknad. Det är säkert många fler också, men inga som tillhör vår släkt. När detta skrivs är det två dagar kvar till "den stora dagen" och lite pirrigt är det allt. Kommer det några gratulanter eller blir det helt tomt och tyst. Det är ju inte världens bästa tid att fira födelsedag på, fyra dagar före julafton. Människorna har så mycket annat att tänka på i dessa dagar. Själv har jag tänkt att göra mitt stök under de två dagar som finns före julafton. 22 och 23 i december alltså. Jag brukar inte "pynta" så mycket. Jag har just nu tre adventsljusstakar, och det är många för att vara mig. Jag har i och för sig fått dom alla genom Åsas försorg. Och jag måste säga att det blir lite mer stämningsfullt med detta ljus i fönstren. Dom två tomtarna på kylskåpsdörren har följt mig i många år nu och dom sitter på plats redan innan jul. Sanningen att säga sitter dom där mest hela året.

Julklappar

När det gäller julklappar är ju det ett problem varje år. Vad ska man köpa som mottagaren kan ha nytta av. Lätt är det inte och

På plats som instruktör och utbildare på sitt jobb hos AWJ i Nyköping.

det blir inte lättare med åren. Barn är det ju fortfarande relativt lätt att handla till. Gå in i en leksaksaffär, där finns ju tusen prylar att välja på. LÄTT o LÄTT, jag vet inte det jag.

Året har inte fört med sig några dramatiska förändringar av vardagen. Däremot har det ju hänt en och annan sak på den stora arenan, jag talar då om världen. Kronprinsessan har ätstörningar, Jeltsin har varit på besök i Sverige och en Robinsson har korats i TV 1. Dessutom har Nobelfesten avhållits i Stockholms stadshus. Toastmaster under denna kväll var en tjej som jobbar som guide på Vasamuseet. Det fick jag erfara när jag, tillsammans med Åsa, besökte nämnda museum för första gången i oktober. Jag har dessutom en gång i tiden, 1986, spelat revy i Stockholms stadshus, så vem vet, nästa år är det kanske jag som agerar Toastmaster.

Jubileumsskrift

På sidan sex i denna publikation återfinns en påminnelse skriven av Sven Ivarsson. Den gäller jubileumsskriften inför nästa års släktträff. Nästa års träff är den trettionde i ordningen och Sven

tycker att vi ska uppmärksamma den genom att ge ut ett extranummer av Trollens Nyheter. Jag tycker idén är god. Förutsättningen för att detta ska fungera är att Du skickar material till mig. Samma regler gäller som när du skriver till den "vanliga" Trollens Nyheter. Skriv om vad du vill som har hänt under dessa trettio år. Skicka gärna med bilder och illustrationer som ytterligare kan förstärka det du skriver om. Jag skulle vilja att detta material skickas till mig och att Du gör det senast första maj 1998. Det ger mig lite tid att sammanställa materialet och göra det nödvändiga arbetet som krävs.

Trevlig helgläsning

För övrigt hoppas jag att denna jul tillsammans med Trollens Nyheter ska bli lika trevlig som tidigare jular har varit. Nu avslutar jag årets arbete och drar mig tillbaka för några timmars sömn innan jag tar itu med nästa projekt, födelsedagen och julklappsinköpen.

Ha en alldeles särskilt skön och avkopplande julhelg.

Eric Lennartsson
Ch.red

Trollens Nyheter

Grundad julen 1965

Chefredaktör och ansvarig utgivare:

Eric Lennartsson

Redaktörer:

Anna Kristinasdotter

Sven Ivarsson

Sverker Henriksson

Ing-Mari Östlund

Bernie Olovsson

Eric Algotsson

Nils Holgersson

Margareta Olsson

Ingemar Edblom

Ulf Henriksson

Bettan Östlund

Beata Östlund Wahlstedt

NESTORN HAR LÄMNAT OSS

Äldsten och nestorn i vår syskonskara - Lars-Olof - har lämnat oss. Dödsbudet kom alltför hastigt, även om vi alla visste att Lasse inte var helt frisk under de sista åren.

På kvällen den 22 augusti blev han svårt sjuk och natten till den 23 augusti avled han.

Det blev en sorgens dag för oss alla när vi den 5 september samlades i Starrkärrs kapell i Älvängen för att ta ett sista farväl. Det blev en vacker och värdig akt där, inte minst, blomprakten kring bären visade vilken omtyckt och aktad kamrat Lasse varit i den bygd han varit bosatt de senaste nästan 50 åren.

Det var säkert inte alltför roligt att vara till sjöss den här tiden då torpederingarna av svenska fartyg var legio.

Lasse var ju, som nämnts, den äldste i vår syskonskara på sju. Även bland oss syskon kan vi väl utan vidare säga att han var aktad och respekterad. Han till-

hörde inte de mera "bullrande" och sade kanske inte så mycket, men när han sade något fanns det all anledning att lyssna. Det var oftast kloka och väl övertänkta ord.

Han började sin bana som många av oss andra - som "springschas".

Först hos Stockselius Livs i Iggesund och senare på Iggesunds Bruks huvudkontor. Så blev det, förutom skogsarbete en tid, järnverket i Iggesund, som ju inte var världens roligaste arbetsplats.

Han valde efter en tid - i början av andra världskriget - att tillsammans med en något äldre kamrat gå till sjöss. Det blev

var Bremen och Lybeck. Det var säkert inte alltför roligt att vara till sjöss den här tiden då torpederingarna av svenska fartyg var legio. Även om man alltid gick i konvoj lurade faran hela tiden.

Genom sin tid till sjöss fick också Lasse göra militärtjänsten i Flottan - en mycket tjugig flottist för övrigt. Han trivdes säkert ganska bra under de 18 månader militärtjänsten varade eftersom han hade två av sina verkliga

Ett vackert segelfartyg.

"bästisar" med sig, Tore Jansson och Sören Mattsson.

Efter "lumpen" började lite kringflackande liv med diverse jobb på torvmossar och byggen innan han i slutet av 1940-talet slog sig ner i Surte, där han fick arbete på glasbruket.

Så blev det EKA i Bohus (sedermera Iggesundsägt) innan han fick jobb på Tudor i Nol. En kort tid därefter flyttade han för gott till Älvängen och anställdes vid Wicanders korkfabrik, eller "Korken" som arbetsplatsen rätt och slätt kallades. Den arbetsplatsen blev han också trogen tills han gick i pension.

Lasses stora intresse - det var säkert alla - var fisket och då inte minst tävlingsmete. I det gebitet hade han också rätt hyggliga framgångar.

Vi bör alla minnas Lasse som den ärlige och rakryggade kille han var. Vi deltar också varmt i den svåra sorg som drabbat hans hustru Stina.

Eric

Rapport från Ombergsskogen

Av Ulf Henriksson
Illustrationer: Åsa Lindgren

Hej på er! Kommer ni ihåg mig? Det är jag som är Klumpe och som bor på Omberg.

Det har ju hunnit gå ytterligare ett år och när jag nu tänker tillbaka på det så minns jag en hel del. Jag tänkte dela med mig av mitt år, om ni är intresserade.

Till att börja med måste jag berätta att jag bytt ring med min käresta. Ja, ni vet hon som bor bortanför slätten och skogen över stora vattnet och över slätt och kullar i en stad som heter Vilnius.

Det blev så att vi varken bytte näs- eller örringar utan istället gjorde vi på människovis - vi bytte fingerringar. Det var många av mina trollkusiner som börjat

käresta föreslog dagen efter vår förlovning att vi skulle lägga oss på den vita milslånga stranden för att bli solbrända. Ja, så troll jag är så vet jag ju att sol är skadligt, men vad gör man inte när man är kär. Så vi låg där på stranden och solade och jag blev bara rödare och rödare... Men det var varmt och mysigt och inte alls så obehagligt som jag trodde det skulle vara.

På kvällen när vi kom hem och skulle sova så kände jag att jag hade ont på ryggen och jag blev yr och ville gå och lägga mig.

Här är en ny rapport från Klumpe på Omberg som berättar om sitt år.

ge upp hoppet om mig, för jag har ju i år fyllt 3200 år. Då är det hög tid att skaffa familj om man skall hinna bli trollfar.

Ringarna är i alla fall av guld och det gillar ju vi troll, det som glimmar...

Jag har visat ringen för både trollmor och trollfar nu och de verkar nöjda, men de visste inte om något i förväg. Det blev likasom en överraskning.

Min käresta och jag åkte tillsammans till kusten i hennes land i somras - ja för det är visst mest romantiskt att byta ringar där, men där fanns andra saker som ett troll inte gillar. Min

Men jag kunde inte ligga på rygg för det gjorde så ont. Min käresta blev jättebekymrad och gick till doktorn och fick medicin till mig, men redan nästa morgon hade jag tappat allt skinn på ryggen och under den närmaste veckan bytte jag skinn inte mindre än fem gånger... Tänk vad ett troll kan få lära sig när man är utomrikes.

Väl tillbaka vid hemmet Elvabokar på Omberg igen, där solen knappt tar sig igenom den tätbevuxna urskogens grenar, så var jag tvungen att börja jobba igen.

På jobbet i Nyköping finns en

farbror, ja jag kallar honom farbror för han skall snart fylla 70 år, som går omkring och småretas lite ibland. En dag kom han in till mig och sa: Du sitter bara still här och blir rundare och rundare. Du skulle aldrig orka åka Vättern runt. Joho, svarade jag. Det har jag redan gjort två gånger - i bil... Ja i bil, ja, sa han. Nu gör vi såhär att imorgon anmäler jag oss till Vasaloppet och då skall du och jag åka det, så får vi se om du klarar av det. Som det stolta troll jag är kunde jag naturligtvis inte neka, så jag sa: Okej då!

Så nu ligger jag i hårdträning. Den första snön har nu fallit på Omberg, men det är svårt att göra några spår än, men jag har börjat med att träna upp min grundkondition genom att gå mycket och genom att spela mycket volleyboll. Om tre månader är det dags och då skall jag, precis som mina farbröder (ja de brukar i alla fall skryta med att de vann många skidtävlingar när de var yngre) ge mig ut i spåret. Någon sa till mig att det var 95 km, men det är ju inte långt, det är ju bara tre varv runt Omberg.....

I mitt jobb kommer jag i kontakt med många trevliga människor, en av dem som jag skall berätta om nu han är med i samma förening som jag och han brukar gå runt på stan och hjälpa till på kvällarna och ta hand om ungdomar som fått för mycket i sig och han tar hand om dem som skadar sig och så. Han är alltså jättesnäll. Men en kväll när han var på väg hem från sin kvällsvandring så kommer det några fula människor utan hår och med alldeles för stora skor på fötterna med baseballträn och järnrör och de jagar min kompis

Fortsättning nästa sida...

genom en hel stad. Allt det här gjorde de fula människorna bara för att han kommer från landet Somalia och för att han inte har samma färg på skinnet som de andra. Jag tyckte de var jättedumma, så jag gick till tidningen (ja, till en som kommer ut oftare än Trollens Nyheter) och talade om att jag tyckte det var fel som de gjorde. Då ringde de fula människorna till tidningen och hotade den journalist som skrivit vad jag sa. Det var lite otäckt, för även om ett troll trivs i natten så är det aldrig kul om man blir överfallen av ett gäng av de där hårlösa varelserna.

Att man kan bli så här yr av bara lite sol fick Klumpe erfara i somras efter att ha legat för länge på en strand.

I morgon skall jag ut med mina kompisar i föreningen och demonstrera för att de som ser ut som min kompis skall kunna få gå ifred både på dagar och nätter.

Nä hör ni, nu börjar det skymma och jag måste fylla min väska eller som vi säger, trollpacka, för på lördag skall jag resa och hälsa på kamrater som skall prata om tomtar och troll och så skall de dansa runt granen och äta julmat. Det vill man ju inte missa, fast jag får nog ta på mig skidorna sedan så att inte julskinkan och sillen hamnar i bilringarna runt min trollmage...

Hoppas att ni får en trevlig helg och nästa år när min käresta flyttar hit så hoppas jag att jag skall hinna med att skriva ännu en rapport från Ombergsskogen.

God Helg önskar Klumpe

Buffan rapporterar från året som gått

Jag hoppas att Ni alla har fått möjlighet att njuta av århundradets sommar vi haft nöjet att uppleva 1997. För visst måste Ni väl hålla med om att den varit otroligt vacker denna sommar. Varje dag från midsommar till långt in i september var det sol och varmt varenda dag. Det var faktiskt dagar när man tyckte det blev för mycket och man fick lov att krypa in i skuggan mitt över dagen.

tillåter jag inte.

Hur såg dagarna ut på Hemsön? Ja, egentligen var de ganska lika, vi steg upp vid halvåtta-tiden, käkade lite frukost, tog en skogs promenad innan vi drog ner till stranden.

Där stannade vi till framåt fem-sex på kvällen med ett avbrott för lunch. På kvällen, efter en långpromenad i skogen brukade vi sitta vid grillplatsen och njuta av kvällssvalkan. Visserligen tycker jag om att komma tidigt i säng på kvällen, särskilt efter en lång dag på stranden, men hur jag än försökte var det svårt att få med husse och matte, så jag fick för det mesta sitta uppe och vänta på dem. Det som var allra bäst med den här platsen, var att vi fick en liten alldeles egen badvik så att jag kunde röra mig fritt och till och med bada om jag ville. Jag har ju hört att folk inte tycker om lösa hundar på stranden, och särskilt inte att de badar. Dom smutsar ner, säger dom. Det där förstår jag inte, jag tror inte att vi hundar smutsar ner mer än vad vissa människor gör. Vi slänger aldrig tomma saft-tetror, blöjor eller annat skräp och jag har aldrig kissat i vattnet. Kan alla människor säga detsamma?

Som vanligt

Året i övrigt har väl varit som vanligt. Jag har efter bästa förmåga försökt att motionera husse och matte. I april var vi till fjälls för att åka skidor. Också ett påhitt, varför åka trettio mil för att åka skidor när det finns snö

Sommaren på Hemsö

Själv har jag den mesta delen av sommaren tillbringat på en härlig badplats på en ö som heter Hemsön utanför Härnösand i Ångermanland. Som Ni kanske minns skrev jag i fjolårets TN att husse och matte pratat om att vi skulle vildcampa i år. Nu kom värmen och det gjorde att ingen av oss kunde tänka sig att sitta i bilen och åka runt, skönt var det. Jag gillar fortfarande inte det där med bilåkning. Vi for med husvagn till Hemsön redan i slutet av maj och hade tänkt fira midsommar där, men eftersom det blev så varmt och vi trivdes (framför allt jag) så blev det att vi stod kvar. Hela tiden vi stod där kom och for andra vagnar. En av familjerna som var där flera gånger hade också en hund, en lurvig sak som hette Loui. Inte för att jag gillar konkurrens men det var trevligt ibland att ha någon att umgås med. Fast en sak gjorde jag klart för honom på en gång, han fick inte lov att gå in i vår vagn, sånt

runt knuten. En aldeles ny upplevelse har jag också varit med om. Jag har varit inackorderad. Det var så att husse och matte skulle åka och hälsa på någon släkting som har hund som jag inte är så förtjust i, och dessutom skulle det bli en lång bilresa. För att jag skulle slippa det där så bestämdes det att jag skulle inackorderas hos husses syster i Hudiksvall. Det var en trevlig människa som jag genast förstod tyckte om och förstod sig på hundar.

Stränga direktiv

Naturligtvis skulle matte och husse genast förstöra de där dagarna jag var där genom att ge stränga direktiv till Anna, som hon hette, att hon inte fick ge mig något extra utöver morgon- och kvällsmål. Jag såg ju genast att den där Anna och hennes man, Sture, skulle ha fallit för mina vackra och bedjande ögon och gett mig en extra godbit ibland. Nu blev det inte så men jag trivdes i alla fall, och mårde bra särskilt när jag tänkte på att jag slapp sitta och åka bil i flera mil. Jag sänder här ett tack till Anna och Sture för några trevliga dagar, vi ses väl fler gånger. Det här blev långt, mycket längre än jag tänkt mig men det kan väl användas till utfyllnad mellan de viktigare nyheterna i årets TN. Ut och gå i skog och mark och lev så gott hälsar

Buffan

Påminnelse - jubileum 1998

Jag måste påminna TN:s alla läsare om att vi sommaren 1998 firar den trettionde Trollsykienträffen. Naturligtvis hoppas jag att så många som möjligt försöker att ordna så att man kan delta. Vi hoppas att denna träff ska bli något speciellt. Inbjudan kommer på annan plats i tidningen där Ni får veta tid och plats.

Jag vill också påminna om det påbud som utgick från vår president i förra numret av TN. Nämligen uppmaningen att skriva till en jubileumsskrift. Alla har vi ju minnen av de träffar som varit, kanske när Du vann första fisketävlingen, Stor- eller Medelmästerskapet. Kanske har någon minnen från sin första träff, kanske från någon utflykt eller dag i köket. Ja, minnena och upplevelserna

kan vara många och ge en jubileumsskrift ett intressant och roligt innehåll.

Presidenten hade ju tagit sig friheten att utse en redaktionskommitté bestående av tre personer, nämligen: Jerker, Sverker och ansvarig för tryckning och layout Lennart. Nu var det inte hans mening att dessa tre också skulle svara för innehållet utan det ska vi alla hjälpa till med. Materialet kan skickas till någon av de tre som sedan ser till att skriften blir gjord. Lennart kommer att på annan plats i tidningen meddela vilket datum som är dead line (sista dagen) för att insända material.

Sätt igång och skriv så snart Ni firat jul.

God jul

Sven Ivarsson

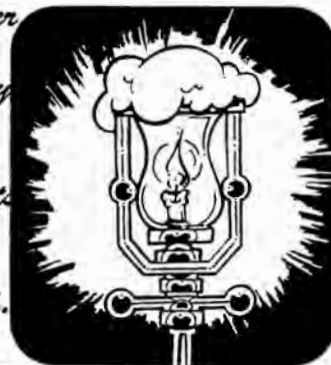
En stjärna tändes i Öster

*En stjärna tändes i Öster
Att leda de herdor tre.
I decembermörkret den ly
Att glädje till alla ge.*

*Tre vise män har samlats
I stallets dunkel de stå.
Änglar jubla i höjden
Att budskap alla ska få.*

*En stjärna tändes i Öster
Att i mörkret slå en bro
Och visa oss vägen
Till julens evangelietro.*

*Stilla Dig nu en stund
Lyssna till de heliga orden
Och låt julens frid
Nå ut över hela jorden.*

Sven Ivarsson

Julklappar jag minns

av Dammtussen

Snön faller tätt. Marken och träden kläs i vitt. Julstämningen infinner sej och tankarna vandrar bakåt (som vanligt). Hur var det förr? Jag sitter och stickar sockor (som vanligt) åt mina barnbarn. När jag var liten var det mest nåt nytt i klädväg som vi fick i julklapp, men ibland också nån leksak. För det mesta hemmagjord. Jag tänker berätta om några jag minns.

Den första jag minns

Den första jag minns var en höna. Vad nu, tänker Ni. Höns i julklapp?! Jo, den var sydd. Kroppen var av randig mjuk flanel. Så som pappa hade i nattskjortan. Vingarna var av rosa flanel, sån som jag hade i underbyxorna. Benen och fötterna var gula. Troligen nån rest från nån klänning eller blus. Den lilla kammen var av röd filt. Den hönan fick jag 1931. Samma år fick Mamma tre paket. Ett från Lasse, ett från Erik och ett från mig. Jag minns inte själv men mamma och pappa pratade om det när jag blev äldre. Det var pappa som hade köpt ett halvt dussin näsdukar. Men för att

mamma skulle få fler paket la han in två i varje och skrev från oss barn utanpå. Att Erik också fick en höna, det minns jag, men vad Lasse fick vet jag inte.

Flytt till Långviken

1933 flyttade vi till Långviken. Den julen fick vi julklappar av farfars. Mej veterligt var det enda gången. Vi fick en grej som man kunde titta på ljusbilder på. Det

tiden. Det var senare som vi blev tomtiga. Mycket senare! 1933 fick jag en sk baddocka med cerisfärgad klänning som mamma sytt. 1934 fick jag en docksäng som mamma hade gjort av en låda, med trådrullar till ben. Den var vit med röda blommor och gröna blad. Enkla hemmagjorda saker men vad man var glad för dem.

Växte upp och...

Så växte man upp och gifte sig och fick barn. Då hade jag också fått fyra småbröder till. Så när julen kom skulle man ju försöka få till julklappar dels åt sin egen tös och så åt småbröderna. Det var inte lätt, men jag repade upp en slipover och stickade vantar åt de två minsta. För att göra det lite festligare slog jag in dem i form av smällkarameller av silkespapper. På den tiden hade vi ingen telefon så det gick några dar innan jag ringde hem och tackade för julklapparna, och frågade samtidigt om pojkarna kunde ha vantar? Vilka vantar sa mamma? Dom hängde på julgranen. Pojkarna blev glada för karamellerna men dom blev ju ännu gladare när dom också fick vantar.

Några klappar jag minns

Ja, det var några julklappar jag minns. Så stickar jag vidare på mina sockor, tänker på mina barnbarn och önskar dem och alla övriga från vår stora släkt En God jul och Ett Gott Nytt År!

Tur, otur och tur i oturen

av Nils Holgersson

Så var det torsdageftermiddag. Åter igen satt man och stirrade i programmet. Stirrade tills alla de underliga namnen snurrade runt i huvudet i en yster dans. My boy, Miss monami, Stenkol, Golden bridge, Trollnix, Orrvirus...

kom en häst i full fart genom kurvan, en svart hingst, nummer 2 hade den. Det kallades till start i första loppet och jag skyndade mig till totaluckan och spelade tio kronor vinnare på nr 2. Jag träffade min kompis Stig Ståby (en mycket travintresserad

på sulkyn gör också sin första start. Strand heter han, han är polis. Det närmaste han varit några hästar, är nog dem under huven på polisbilen. Det lät ju inte lovande, men en "travexpert" kan också ha fel, tänkte jag, men visst kändes det som att tian lyfte och flög sin kos.

Till sist sköt man programmet åt sidan. Jag ger upp, tänkte man, det går inte. Sju lopp, tolv kusar i varje, det blir 84 kusar. Plocka ut sju vinnare ur det. Det är omöjligt. Så'n tur har man bara inte, inte jag... jag har aldrig tur... aldrig... men så for en liten gnista genom hjärnkortret... jo, en gång hade jag tur... så var man inne i drömmarnas land.

Året var 1960. Det var sommar och söndag. Jag hade varit hemma på "skördepermis" och skulle lifta tillbaka till Härnösand. Fick lift ganska omgående med en gubbe som skulle till Hagmyren på trav. När vi kom fram fick jag en "ljus idé". Jag skulle gå in och spela på den första hästen jag såg. Jag hade en tia i fickan, jag skulle satsa allt. Vann jag inte var det bara att gå ut till vägen och lifta vidare.

In genom grinden

När jag kommit in genom grindarna och gick upp mot banan

person som brukade ha god kännedom om hästarna). Jag frågade vilken nummer 2 var. Han kollade i programmet.

– Pärlflykt... har Du spelat på den??? Jag förklarade som det var, att jag satt min sista tia på den.

– Riv bongen, och skynda Dig iväg och lifta, sa han. Den hästen gör sin första start, han som kör den, eller rättare sagt, åker med

Starten gick

Starten gick, Pärlflykt kom fint iväg och tog hand om ledningen. Redan i första kurvan hade han en ledning på 15-20 meter.

– Ser Du vem som leder, sa jag till Stig.

– Ja, ja, sa Stig och pekade mot stallbacken, han har bråttom till slaktbilen. Där stod faktiskt en slaktbil från NNS (Nedre Norra Slakteri). Pärlflykt ökade bara avståndet till de övriga, när han passerade stallbacken hade han en ledning med 70-80 meter.

– Han sprang inte in på stallbacken, sa jag.

– Nä, bilen får väl köra ut och hämta han när han stupar, sa Stig.

– Efter ett varv var ledningen drygt 100 meter.

– Han kör bra Strand, ropade jag.

– Kör??? Han åker ju bara med, han är bara en passagerare, dom andra kommer på andra varvet, ropade Stig.

Men Pärlflykt höll undan. Visserligen närmade dom andra hästarna sig. I sista kurvan var avståndet 60 meter. Även om upploppet gick tungt vann Pärlflykt med 4-5 längder.

– Vad var det jag sa, sa jag stolt, han vann.

– Tur, djävla bonntur, sa Stig.

– Vad tror Du oddset blir?

Fortsättning nästa sida...

– Minst 30!!!

Minst 300 spänn, fan vå peng- ar, tänkte jag, jag tar nattåget till Härnösand. Oddset blev 54. 540 kronor för min tia. Stig och jag blev kvar hela travdagen. Spelade ganska jämnt upp, utom i sista löpet där jag plockade in en 23-oddsare. Totalt hade jag en vinst på nästan 700 kronor. Det kan man kalla tur!!! Det blev taxi till Hörnan i Hudiksvall där vi åt, drack och snackade trav till långt in på natten. Det kändes skönt att sitta där och vara "experten". "Han som plockade hem 54-oddsaren".

Stig gick iväg för att ta sista bussen hem till Njutånger. Jag satt lugnt kvar och pratade, och naturligtvis missade jag nattåget med några minuter. Det kan man kalla otur. Det blev att sitta och vänta på morgontåget på järnvägsstationen. Halv sju på morgonen var jag framme i Härnösand. Trots rejäl trötthet fick det bli en rask promenad till KA5 och snabbt ombyte från

permisuniform till "grötstall", en hastig frukost och uppställning klockan 8.00.

Skydd mot ABC

Dagen skulle ägnas åt "skydd

mot ABC-stridsmedel". ABC stod för Atom-, Biologiska och Kemiska stridsmedel. Fram på förmiddagen höll vi på att öva oss på "skydd mot atomöverfall". Det svenska försvaret hade kommit på ett mycket enkelt, men något säreget skydd mot detta. Man tog bara sin regnkappa modell -37, drog den tätt om kroppen och drog till kapuschongen ordentligt om huvudet. Skulle man ändå ha oturen att träffas av en atombomb hade man varsin påse med vitt pulver (jag tror det var Kejsarkronan eller Juvel vetemjöl) som man skulle strö över den som träffats.

Vid 11-tiden på förmiddagen när vi övat i brännande sol iförda dessa regnkappar, nu nedstänkta av vitt mjöl, stod vi uppställda framför Korpral Bylund för genomgång. 18 man på två led som mer liknade snögubbar än svenska soldater. Jag och min kompis "Mullrik" stod intill varandra i första ledet. "Mullrik", som egentligen hette Eriksson och också var från Hudik, hade en märklig egenhet; han kunde nämligen "knipa med öronen". Vid långa tråkiga genomgångar så knep han med öronen och så kunde han stå och tänka på mycket annat trevligt, sen gjorde han bara som oss övriga så allt gick bra.

Jag började få nog av värmen under regnkappan, besöket på Hörnan, den uteblivna nattsömn, och förmiddagen i den stekande solen började göra sitt. Jag kände att blodet höll på att lämna de övre regionerna, och om jag inte varit vit av mjöl skulle nog kompisarna och Bylund sett hur jag vitnade mer och mer. Till sist såg jag hur backen reste sig och slog mig i ansiktet. Att det var jag som föll framstupa förstod jag inte. Mullrik såg mig falla och reagera-

de blixtsnabbt; han kastade sig omgäende ner vid min sida. Bylund avbröt sin utläggning.

– Erikschon och Öschtlund, resch på er. Bylund, som läspade, upprepade sitt kommando.

– Jag tyckte korpralen ropade "skydd", sa Eriksson och kravlade sig upp. Bylund ropade åter till mig att resa mig upp. Man upptäckte att jag svimmat och det tog en god stund innan man fick liv i mig. Bylund var ganska skärrad och skickade mig till sjukan. Eriksson fick följa med mig dit. Eftersom jag tyckte att jag inte kunde berätta den riktiga orsaken till varför jag svimmat drog jag till med att jag köpt smörgås och kaffe på tåget och att smörgåsen inte smakat riktigt bra. Jag hade dessutom fått sprungit tre gånger på toaletten före uppställningen och var väldigt öm i magen.

Eriksson var självklart inte sen att hänga på. Han hade faktiskt åkt med samma tåg (han åkte egentligen vespa) och han hade också ätit smörgås och han kände sig också mycket dålig. Vi blev inlagda på observation, båda två. Naturligtvis såg vi till att få ligga där även på tisdagen, eftersom vi även den dagen hade ABC-övningar. På onsdagsmorgonen åkte vi friska och utvilade med våra övriga kompisar till "Hemsö hatt" och våra normala tjänster som signalister. Det tycker jag man kan kalla "tur i oturen".

Epilog:

Helgen efter var jag i tjänst och kunde inte åka hem. Jag skickade därför tio kronor med Mullrik som skulle till Hagmyren och bad honom spela dem på Pärlflykt åt mig. Han kom tillbaka med 260 kronor som han, jag "Besse" (Bergström) och "Totte" (Torsten Bergman) satte sprätt på en helg i Härnösand. Själv kallades jag "Nosse" i gänget.

Lasse - kommer alltid att finnas bland oss

*De döda är icke döda
De finns mitt ibland oss
så snart vi
i minnet
kallar på dem*

Dessa ord nedtecknade för länge sedan en belgisk eller holländsk författare. Men de gäller i högsta grad fortfarande. Det har jag själv under den senaste tiden fått erfara.

Lasse är borta från syskonskaran, men han finns. Vi har under hösten haft många samtal med varandra. Inte minst under höstens skogs dagar. Så snart jag under "lingondagarna" slog mig ner för en stunds paus återkallades för mig - i minnet - Lasse. Det blev upplyftande stunder och många minnen från vår barndom och ungdom "spelades upp". Men för att finna glädje i dessa stunder måste man acceptera döden.

Närmast i barndomen

Lasse och jag stod väl måhända varandra närmast under den tidiga barndomen. Visserligen var Anna närmast i ålder, men eftersom könsrollsgränserna då var ännu mer markerade än i dag blev det väl Lasse och jag som kom att för det mesta leka tillsammans. Detta, som sagt, under de allra tidigaste barnåren. När Lasse kom upp i 13-14-årsåldern ville han inte ha så mycket med mig att göra. Jag var ju bara 9-10 år då och med sådana småpojkar kunde han förstås inte umgås. Dessutom brukar ju vid den åldern det andra könet bli intressantare.

Lasse var nog inte alltid så glad över att jag fanns till. Många gånger fick han stryk eller åtminstone skällning för saker som jag hade gjort. Jag var ju yngst och kom därigenom oftast

lindrigt undan. Ända tills jag blev tio år och nästa bror i familjen - Sven - kom till världen. Då var jag inte minst längre och det fick jag sannerligen veta om. Riset kom fram med jämna mellanrum och ofta fick jag till och med själv gå och skära det ris som skulle användas till min "rygg".

Problematiskt

Att vara sams brukar vara lite problematiskt syskon emellan och Lasse och jag var inget undantag i det fallet. Vi hade många nappatag i barnåren och eftersom jag var minst fick jag ordentligt igen för de "risbastor" pappa bjudit Lasse på. Riktigt sams var vi kanske bara när någon utanför familjen anföll. Då gällde regeln "en för alla och alla för en."

På vårarna var det mycket kulspel på den tiden. Gropspel eller pyramidspel. I det sistnämnda fallet ställde man upp pyramider med fyra kulor, vilka det gällde att träffa på tre stegs avstånd. Ett avstånd som sedan växte med antalet kulor i pyramiden. Svårigheten för vår del var att få tag i kulor eftersom det sällan fanns pengar till sådana. Och dom kostade ju ändå ett halvt öre styck.

Därför - skall det erkännas - hände det ibland att man hittade någon pryl hemma som man kunde sätta upp som "vinst". Avståndet mättes då upp efter värdet på prylen. Där satt man då och hoppades att det skulle ta tid innan fullträffen kom så att man skulle få in några kulor.

När Lasse kom en bit upp i tonåren hade han skaffat hatt, säkert mycket snofsig. Jag har ett svagt minne av att det var någon bredbrättad sak.

Emellertid försvann hatten plötsligt och Lasse beskyllde mig för att ha tagit den och "satt upp den på tre steg" som han uttryckte saken.

Inte skyldig

Jag tror inte att jag var skyldig, men ännu i sen ålder hade Lasse sin uppfattning klar. Det var nog så i alla fall, trodde han. Vid en syskonträff för bara något fåtal år sedan satt vi och diskuterade och plötsligt kom frågan: "Visst satte du upp hatten på tre steg?" Allt tydde alltså på att han under alla år - det borde ha varit så där en 55 år - gått och tänkt på sin fina hatt och funderat över vart den egentligen tog vägen. Det är möjligt att det hade något samband med att han på äldre dar började samla på hattar, som han med jämna mellanrum ropade in på auktioner.

Nu vet jag ändå att en del av hans kläder försvann utan att någon annan varit inblandad. När han var någorlunda mogen, kanske i 16-17-årsåldern hände det att han hamnade i vad man brukar kalla "dåligt sällskap". Vid ett sådant tillfälle försvann en kavaj. Lasse nämnde aldrig själv att han "tappat" kavajen, men mamma funderade ofta på varför han inte längre använde den.

Mamma hittade kavajen

Men så hände sig en vacker dag att mamma hittade kavajen, instoppad i mellanrummet mellan inner- och yttervägg på vinden. Båda rockslagen var sönderrivna och hängde ner längs rockens sidor. På frågan hur detta hade gått till svarade Lasse att han kört omkull på cykel och slagen rivits av. För att klara detta måste han ha åkt på magen åtskilliga meter, men märkligt

Fortsättning på nästa sida...

nog hade han inte själv ådragit sig en enda blesstyr.

Naturligtvis trodde inte ens mamma på detta och långt om länge kom det fram, förmodligen genom flottarskvaller, att Lasse varit på fest vid Fränö forngård i Forsa och där råkat i delo med en man som vi brukade kalla "Trög-Erik", en stor och kraftig bit. Tydligt var att båda varit berusade och Lasse förmodligen uppkäftig som man lätt blir i sådana situationer. Erik hade då ilsknat till och tagit tag i rockslagen och ryckt till med påföljd att båda slagen hängde som öronen på en afghanhund. Så kan det gå när inte haspen ligger på, sägs det.

Skildes åt

Efter de allra tidigaste ungdomsåren skildes vi åt genom att vi båda "fladdrade runt" på olika håll i landet. Men 1949 - i halvmogen ålder - träffades vi igen. Vid jultiden det året mönstrade jag av en båt i Göteborg och eftersom Lasse då bodde i Surte var det naturligt att jag hamnade hos honom en tid. Det blev en julhelg som både han och jag sent skulle glömma. Eftersom jag kom från Sydamerika hade jag ett antal bananstockar med mig. Lasses jultbord var synnerligen magert och lika magra var förmodligen våra plånböcker.

Han hade dock en påse katrinplommon i skafferiet och mina bananer började delvis bli lagom mogna. Vi kostade på oss någon halvliter grädde och levde sedan hela julen på vispad grädde med bananer och katrinplommon.

Det var naturligtvis väldigt gott i början, men äter man det i tre dagar kan det uppstå vissa kväljningar. Roligt hade vi i alla fall och överlevde dieten gjorde vi ju också.

I början av 1950-talet bodde vi delvis ihop i Lasses lägenhet - eller rum var det väl - i Bohus. Just under den tiden hade han också hittat sin livsledsagarinna Stina som ofta hälsade på under helgerna. Jag var alltså definitivt den första i syskonskaran som träffade den tjej han skulle hålla ihop med livet ut. Vi hade faktiskt en del trevliga stunder i det lilla ungarummet.

De senaste decennierna

De senaste decennierna är det Nils som stått Lasse allra närmast. Dels genom att de bott nära varandra och inte minst för deras gemensamma intresse - fisket. Men själv har jag också haft glädjen att få ha närkontakt med Lasse, men då mest med telefonens hjälp. Den fortsatta kontakten får vi hålla genom telepati.

Emellertid skall jag - och vi alla - med glädje minnas den ärlige och rakryggade hedersknyffeln Lasse och önska honom "vila i frid".

Eric

Mormor

Jag har alltid tyckt att mormödrar och farmödrar har varit så jolliga. Men nu har jag blivit likadan själv.

Lördagen 14 juni 1997 skulle Jocke in till Hudik på fotbollscup. Hans storasyster Anna-Lena hade lovat att hon skulle komma och titta. Vi packade matsäck och for. Matcherna började men ingen Anna-Lena och Lasse kom. Jag lånade en mobiltelefon och ringde, men jag fick inget svar. Tänk om hon har farit in på förlossningen, sade jag till Jocke. Jag tror att jag ringde trettio gånger under dagen. Jag blev mer och mer nervös, även Jocke blev nervös.

- Tänk om jag har blivit morbror, sa han.

Cupen blev klar, våra pojkar blev 2:a och vi for hem. På kvällen klockan 23.00 ringde Anna-Lena, jag hade blivit mormor. Vilken känsla. Jag kunde knappt bärga mig till söndagen när jag skulle få se underverket. Jocke och jag skulle fara in på BB och titta. Johan blev också tillfrågad om han skulle med in och titta, och då fick jag som vanligt ett underfundigt svar från honom. Får man bara titta idag då?!

När vi, jag, Jocke och Marina, kom in på BB så var det ju det vackraste jag sett. Nu förstår jag min mamma när jag fick Anna-Lena, hon såg ju bara henne. Jag fanns någonstans i bakgrunden.

Fy sjutton vad 3,5 mil kan vara långt. Jag vill ju helst titta på henne varje dag. Söndagen 23 november döpte vi underverket till Sarah Joanna.

Nu har jag förlåtit alla mormödrar och farmödrar för att de är så fjolliga. Jag är nog värst själv.

Hälsningar

Margareta med familj i Bergsjö

Ps. Även Johan har tittat nu ds. En bild på "underverket" finns på första sidan.

Rätt rad julpysse! sidan 27:

Fråga 1: X (broms)
 Fråga 2: X (enda riktiga datum)
 Fråga 3: 1 (går ronden)
 Fråga 4: 2 (massa g)
 Fråga 5: X (en tax-i)
 Fråga 6: X (endast den du slagit ihjäl)
 Fråga 7: 2 (Tre kronor)
 Fråga 8: 1 (Björneborg ligger i Finland och där heter mynitet mark)
 Fråga 9: 2 (hon med bak-värk)
 Fråga 10: 2 (när bilarna går ett-i-ett).

Jultraditioner

av Åsa Sombeck

Eftersom vi befinner oss i advent, och julen närmar sig

med stormsteg, och jag är en fanatisk "julentusiast", så tänkte jag ge Er lite "kött på benen" runt några av alla våra ibland lite knepiga jultraditioner. En del av det här vet Ni säkert redan, men kanske i alla fall någonting är nytt för Er. Oavsett vad Ni själva tycker om julen, så kvarstår faktum: Det är mycket svårt att helt ignorera den...

Julfirandet i Sverige

Julfirandet i Sverige, som i så många andra länder, är en blandning av gammalt och nytt, av religiöst och profant, av inhemska traditioner och av utländska. Det finns många orsaker till att vi har fester och helger den här tiden på året. I det gamla bondesamhället t ex, hade man vid den här tiden avslutat många av sina höstsysslor, som skörd och slakt. Vad passade väl bättre då, när man hade ett överflöd av mat, än att festa? Våra asar före dem hade midvinterblot under denna vår mörkaste årstid. Den klart tyngsta orsaken till vårt julfirande här i västvärlden är i alla fall den, att Jesus

föddes för snart 2000 år sedan. Första gången den kristna julen,

med säkerhet, firades var i Rom år 358 (alltså efter Kristus...). Den gången firade man den 6:e januari som Jesus födelsedag. Man var inte helt säker på när exakt födelsedagen var, och ganska snart kom firandet att tidigareläggas till den 25:e december i stället. Den 25:e är fortfarande det datum som de flesta "kristna" firar julen. Det är nästan bara vi "hedningar" i Norden som, av

någon anledning, valt att ha den 24: december som riktmärke, kanske med motivering att det som är gjort är gjort.

Julfirandet börjar ju dock inte på själva julaftonen, nej då, det är mycket som skall klaras av innan dess. Julen börjar i och med att det blir advent. Advent, av latinska Aventus Domini = Herrens ankomst, infaller med början fyra söndagar före julafton. Till första advent hör idag att det skall finnas elljusstakar (tacka Thomas Edison för det) och -stjärnor i fönstren. En adventsljusstake med fyra ljus och mossa, en röd julstjärna i kruka och, till alla barn, minst

en adventskalender, är andra viktiga detaljer till advent. Både adventsljusstaken och kalendern kan ses som ett slags "räknedo-

sor" för att hålla koll på hur lång tid det är kvar till jul. I många kulturer är det heligt, välkomnande och artigt med levande ljus. Att det hos oss är så populärt med alla ljus hänger säkert också ihop med vårt nordiska mörker. Som en liten maning till eftertanke kan jag nämna att ca 75% av årets alla eldsvådor i hemmen, inträffar under december månad. Hmmm...

Adventskalendern

Adventskalendern, som från början var en tysk uppfinning, gavs ut första gången i vårt land av Sveriges Flickors Scoutförbund år 1934. Motivet var vad man brukar kalla gammaldags julromantiskt med tomtar, tomtar och åter tomtar. Vidare fanns det rikligt med snö, julklappar och allmän trivsel i bilden. Konstnärinnan som ritat hette Aina Stenberg MasOlle, och hennes kalender gjorde total succé. Hon fortsatte att rita scouternas julkalender ända fram till 1964. De av oss som är uppväxta på sextio- och sjuttio-talet kanske har en starkare känsla för en annan kalender, nämligen Radio- och TV-kalendern. Sedan 1961 har TV sänt sin kalender och många av oss minns säkert både Teskeds-

Fortsättning på nästa sida...

gumman, Ture Sventon och Snucke i höghuset. Det kanske mest anmärkningsvärda med Sveriges Radios kalender är att den, fast den vänder sig till barn, varje år blir föremål för en ivrig för- och emot-debatt bland Sveriges alla vuxna. Det, i sig, är

ju en stark jultradition! Vi får väl se hur årets Pelle Svanslös kommer att klara sig!

Julstjärnan

Jag pratade om blomman julstjärna tidigare. Den är väl inte helt passande som traditionell julblomma i vårt kalla land, även om man nu tagit fram sorter som med god omvårdnad kan stå sig i upp till tre månader. Julstjärnan kommer från början från Sydamerika, som ju har ett betydligt mysigare klimat än vad vi har. Julstjärnans oförädlade släktingar finns avbildade redan hos de gamla aztekerna. Det är en rätt kul grej med julstjärnan, och det är själva blomman. Det finns röda, vita och numera också rosa julstjärnor men alla sorter har faktiskt gula blommor. Blommorna är nämligen de små, ca 2mm i diameter, runda kulorna som sitter i centrum av de färgade toppbladen. Intressant, eller hur?! Det finns andra, tåligare julblommor också. Jag tänker närmast på

hyacinten, som till skillnad från julstjärnan nästan föredrar kyla. En hyacint som har det för varmt, blir med lätthet en halv meter hög vilket kanske inte var meningen från början... En mycket trevlig egenskap hos hyacinten är doften – den luktar jul helt enkelt!

Trevliga juldofter

Det finns fler trevliga juldofter, t ex doften av nybakat saffransbröd. Saffransbullar är precis som vetebullar, fast i annan form och kryddade med saffran! Saffran är världens i särklass dyraste krydda. Enligt senaste ICA-Aktuellt är extrapriset i år 10 000:-/kg! Saffran utvinns från

torkade pistillmärken av en krokusart, *Crocus Sativus*. Det går åt ca 160 000 blommor för att till-

verka 1 kg saffran, så det är väl inte så konstigt att priset är som det är... När det gäller utbakning av saffransdegen är själva bullformen mycket viktig. Saffransbullarnas utseende är beroende på var i landet man har sina rötter. Man kan baka Liljor, Prästens hår, Julgaltar, Pojkar, Gullvagnar eller Lussekatter t ex.

Saffransbullar

Om man inte har bakat saffransbullar tidigare i advent så skall

det vara gjort till den 13:e december, för ett Luciafirande utan lussebullar är inte en bra jultradition... Som så många andra jultraditioner är Lucia en salig "misch-masch" av influenser från överallt och ingenstans. Enligt gammal nordisk sed var natten mellan den 12:e och 13:e en av årets absolut farligaste. Övernaturliga krafter härjade vilt och det gällde att värja sig mot allt det onda, bäst genom att inte sova. För att orka vara uppe åt och drack man i rikliga mängder. Farligast var efternatten eller morgonen, och då åt man och drack ännu mer. Det man äter på morgonen kallas ju frukost, och ville man vara på den säkra sidan åt man många frukostar, kanske ända upp till sju stycken. Stackars människor!

Namnet Lucia kommer från lux, ljus på latin, och det är ju just ljus det handlar om. Ljus i en krona, närmare bestämt. En krona därför att det fanns ett italienskt helgon, S:ta Lucia, som enligt legenden led martyrdöden i Syrakusa på Sicilien år 304. En ung man hade förälskat sig i hennes vackra ögon, och, god som hon var, gav hon dem till honom. (Vad gör man inte när man är kär...). Som genom ett mirakel återfick dock Lucia

synen, och man kom att betrakta henne som ögonläkarnas speciella skyddshelgon. Vår Lucias vita särk kan kopplas till såväl jungfrulighet och helighet som nattkläde eller nattlinne. Eftersom Lucia har den vanan att gå på visit när vi andra sover är det helt OK att gå klädd i nattlinne! Idén med att kora Lucia genom ett slags skönhetsstävling kan vi anklaga journalistkråket för. Först ut, 1927, var Svenska Dagbladet. Allers och senare TV4 har båda gjort sitt till för att hålla liv i traditionen.

Luciafirandet över

När väl Luciafirandet är över är det dags att ta itu med nästa lite suspekta sedvänja; den att skicka tomtepydda julkort till sina nära, kära och annat löst

folk. (I arbetslöshetens tecken är det ju egentligen bra. Folk anställs för att sortera och leverera dessa tonvis med julhälsningar, och förhoppningsvis genererar vykortet också arbete i form av pappersåtervinning...). Vykort med tomtar på kan vi tacka eller förbanna Jenny Nyström för. Det var nämligen hon som för drygt 120 år sedan tecknade vad som skulle bli jul-symbolernas julsymbol framför alla andra; Jultomten. Tomten

fanns redan innan Jenny Nyström, men inte i form av snäll mystygubbe i rött. Nej, gamla tiders tomte hade inte mycket med jul att göra över huvud taget. Han var en liten grå och exteriört oansenlig trollsläkting som bodde på gårdar eller i stugor. Han hjälpte till med skötsel av djur och åker, om han ansåg att han blev väl behandlad av folket på gården. Var han däremot missnöjd kunde han bli mycket elak.

Inget gemensamt

Nej, Jenny Nyströms tomte har inget gemensamt med gårdstomten, förutom luva och namn. Hennes jultomte var rar och gó, barnens vän, de svagas försvarare och han framför allt; han var genomsnäll! När hon skapade sin

tomte var hon starkt influerad av Santa Claus i England och Sankt Nikolaus i Tyskland. Båda dessa var snälla helgon och goda män med stark anknytning till jul, barn och gåvor. Under sin livstid kom det att bli över fem tusen julmotiv för Jenny Nyström, och det stora flertalet trycks fortfarande som julmotiv. Man kan säga att hon levde på rätt plats vid rätt tillfälle, för ungefär samtidigt som hon skapade jultomten hittade man på ett sätt att billigt och med god kvalitet trycka i fyrfärg. Det var alltså lägligt att massproducera tomtar som spreds över land och rike.

Myspysgubbe

När vi nu fått en mystygubbe som var snäll mot allt och alla, var det naturligt att han fick överta den gamla Julbockens uppgift, nämligen den att dela ut

presenter; julklappar. Ordet julklapp syftar på Julbockens metod att annonsera sin ankomst:

Han "klappade", i betydelsen bankade, på dörren och lämnade en gåva. Ibland var Julbockens klappar trevliga, men minst lika ofta var de elaka eller hemska, allt beroende på Julbockens förhållande till klappmottagaren. I och med att Tomten fick överta den snälla delen, julklappsutlandet, fick Julbocken nya arbetsuppgifter. Han sågs ofta på julkort spänd framför en släde, dragandes på både tomte och säck. Så kan det gå!

Seden med julklappar

Seden med julklappar härstammar ju faktiskt från födelsedagspresenten. Det lilla Jesusbarnet fick gåvor av de Tre Vise Männen. Från början gav vi inte julgåvor utan nyårgåvor, men av olika anledningar har det nu stannat vid julen. I bl a Tyskland får barnen gåvor redan den 6:e december då Sankt Nikolaus dyker upp och lägger gåvor i snälla barns skor.

Julgranen

En annan av våra "mesta" jul-symboler är ungefär samtida

Fortsättning på nästa sida...

med Jultomten. Jag tänker naturligtvis på Julgranen. Under senare delen av 1800-talet började seden med att plocka i träd till julens ära att "spridas som en löpeld" runt om i Sverige. Det var just för att förhindra eldspridning som granen vann gehör. Tidigare hade man pyntat sina nystädade stugor med halm i alla de former. Man lade gärna ett tjockt lager hö eller halm på golvet, och man dekorerade i flätad form med ljuskronor och annat halmpynt. Eftersom det fanns både öppen eld och levande ljus i hemmen var detta "halmande" en, mild uttryckt, livsfarlig sed. Julgranen var visserligen också brännbar, men i jämförelse med hela huset fyllt med halm var den dock klart att föredra. De första svenska julgranarna hängdes gärna upp-och-ner i taket. Det var väl i platsbespa-

ringssyfte, kan jag tro. Senare flyttades de ner och blev stående på matbordet. Vi talar här givetvis om små granar. Stora golvplacerade granar var till en början endast rikt folk förunnat. I början var det mest halmpynt, godsaker och pappersfigurer i granen, om den alls var pyntad. Senare tillkom även ljus i granen, men de var små och brann fort och ansågs inte alls nödvändiga. Seden med julgran har vi "stulit" från Tyskland, där man hade julgranar så tidigt som på 1600-talet.

Åssä maten...

En tung ingrediens i julfirande förr och nu är julmaten. I det gamla bondesamhället var man, som jag sa i början, lagom till jul klar med höstbruk, slakt och annat pyssel som man hölls med. Man hade till julen välfyllda visthusbodar och stora förråd av det mesta. Eftersom det var en stund kvar tills frysen skulle uppfinnas och man inte hade obegränsade möjligheter att lagra all sin mat var det ett ypperligt tillfälle att ställa till kalas. Man ville helt enkelt fira och frossa eftersom året varit gott! Man kan tycka att jag här borde redogöra för en mängd jultraditioner kring temat mat, men denna gång avstår jag från det. Jag kanske kan få återkomma i ett annat nummer av Trollens Nyheter.

Avslutning

Innan jag avslutar detta med jultraditioner skulle jag vilja ge Er ett litet citat ur en bok som är tradition i min jul. Det är en barnbok, Nalle Puhs Jul, som mina barn och jag läser den 23:e december varje år. Så här står det:

"Det var kvällen före jul. Nalle Puhs nos var så hårt pressad mot fönstret, att den blev alldeles platt. Puh stod och tittade ut på snön, som föll ner över Sjumilaskogen och lade sig som ett vitt duntäcke runt huset där han bodde. "Så roligt att se Er", sa Puh glatt till de stora snöflingorna som singlar förbi. "Ni kommer precis lagom till jul. Och om man ändå måste komma lagom till något, så är jul något ovanligt trevligt att komma lagom till."

God Jul på Er allihop

FÅNGEN PÅ BERGET

När man blir gammal och gaggig återkommer man ofta i sina tankar till barndomen. Kanske är det så att man gärna skulle vilja börja om från början och göra nåt bättre av saker och ting. Men, förresten, kan någonting bli bättre. Man har ju blivit gammal och det är kanske bara detta livet går ut på. Sålunda slutar jag härmed att gnälla över det som varit och det som är.

Jag tänkte bara berätta en liten story, en händelse i barndomen som jag i tankarna ofta återkommer till och har funderingar över hur det hade kunnat sluta. (om jag nu skulle ha berättat detta förut ber jag om ursäkt. Det beror i så fall på att jag - just det - är gammal)

Även i vår barndom hade vi våra vilda lekar, trots att vi inte hade tillgång till vare sig rollerblade, färdiga isbanor, lekparker eller färdigställda slalombackar. Men indianer och vita kunde vi leka. Till detta behövdes bara skog, påkar som fick föreställa gevär, hemmagjorda (ibland farliga) pilbågar, lite rep eller grova snören från Lantmanna att binda våra fångar med o s v...

Den här gången hade vi hamnat på Sundsättersberget, drygt någon kilometer från själva centrum i Njutånger, alltså den plats där caféet fanns och där Lantmanna och Spännar-Emma hade sina affärer.

Det var hårda strider där uppe på berget och ett och annat blåmärke fick man räkna med som minne av striderna, oavsett på vilken sida man befann sig. Men eftersom det var höst mörknade det ganska fort - det var förresten redan lite mörkt när vi drog upp till berget.

När det blev så pass mörkt att vi hade svårigheter att se varann

Träffen 1997

Årets träff gick av stapeln i början av augusti och trots att sommaren vid det laget visat sig från sin absolut bästa sida i flera veckor fortsatte det osannolika sommarvädret veckan ut. Tyvärr hade av olika anledningar inte så många mött upp till årets träff men de som kom genomförde den på sedvanligt sätt. Några kom och var närvarande en till några dagar medan andra kom för att stanna hela veckan.

varuhus i Sundsvall med omnejd. Om någon av TN:s läsare kommer till Sundsvall och Alnö kan ett besök på hembygdsgården rekommenderas. Ni bör där beställa kaffe och en leverpastejsmörgås så har Ni fått det nödvändiga näringsintaget för en vecka. Fråga Sture... Ett antal av republikens yngre innevånare gjorde en utflykt till Granön, en ö utanför Alnö, under ledning av Orvar. De

De vanliga aktiviteterna

Aktiviteterna under veckan var de vanliga, från femkamp i lag till sköna bad och trevliga utflykter samt frågesport. Frågesporten refereras på annat ställe i tidningen. Femkampen avgjordes som en tävling mellan två lag, Stridisarna och Mjukisarna. För Stridisarna var Sverker lagledare och för Mjukisarna hade undertecknad nöjet och äran att vara lagboss. Segern gick således helt följdriktigt till Mjukisarna. Baden togs i det svalkande havet utanför Alnö av större delen av Trollsykiens innevånare ett par gånger om dagen. (En del försökte sig på att bada i vatten som absolut var för varmt för att vara hälsosamt).

Utflykter

Utflykter gjordes individuellt av deltagarna till Alnös och Medelpads sevärigheter samt till olika

övernattade under bar himmel och hade, vad de sade, faktiskt också sovit en stund. Hur som helst såg de nöjda ut vid återkomsten.

Förläggning och koktross

Förläggning och koktross sköttes med den äran av utvalda representanter för republiken och under ledning av Ing-Marie, Ingemar samt Orvar (Lars-Ove). Karin (Ingemars) hade naturligtvis varit med under förberedelserna men kunde tyvärr ej medverka vid träffen. Jag tror att jag vågar säga att alla var nöjda och belåtna när årets Trollsykienträff avslutades med sedvanligt farvälkaffe på fredagseftermiddagen. Alla närvarande lovade att göra sitt bästa för att återkomma till den trettionde träffen nästa år.

Sven Jvarsson

JUBILARER

Just i dessa dagar, när ni får TN i er hand ägnar sig vår chefredaktör åt en våldsamt jubelyra. Den 20 december fyller han nämligen alldeles jämna 40 år. Hur han firar vet vi inte, men däremot att han gör det. Han tycker nämligen det är det roligaste som finns att bli gammal. Han tar säkert gärna emot presenter också. Billigast att skicka är kontanter påpekar han särskilt. Samtidigt som vi tackar för många års idogt arbete med husorganet TN passar vi också på att framföra våra varma gratulationer på 40-årsdagen.

Ett par andra som tycker att det börjar bli mindre roligt att bli gammal - dom börjar nämligen bli för gamla - har också fyllt jämna år under 1997. Den ene är Sven som fyllde 60 den 20 februari och den andre är Eric som blev hela 70 den 29 juni. Vi som inte uppmärksammat deras fylledagar får väl gratulera - eller beklaga - så här i efterhand.

Flygar'n

"Flyg fula fluga flyg" sa borgerligheten till Göran Persson - och han flög...

Likhet

- Vet ni vilken likhet det är mellan spermier och Stockholmare?

Inte det!

- Bådadera är det väldigt gott om, men det är inte så många det blir folk av...

TRASIGA HUSET - Siluetten vid Vättern

Jag Bernt -Olov är ganska intresserad av historia ,men lever i nuet, och oroar mig ogärna för framtiden. Man börjar så smått närma sig de fyrtio, och har väl rent statistiskt ungefär hälften kvar. Det är onekligen en hel del tid som skall fyllas,så det inte blir som en påse, d. v. s tomt och innehållslöst. Det blir nog inga problem om man kan hålla nyfikenheten igång, och inte hemfalla åt något, det var bättre förr, ju förr dess bättre osv. Nej -nu ska jag berätta om något ,som jag tror väckte mitt intresse för historia. Historia är viktigt, för att förstå nuet,men icke som nostalgisk tripp , tror jag. Om jag tänker tillbaka så kan jag nästan säkert säga vad som fick mig intresserad av det historiska. Det var någon gång i slutet av sextiotalet, när vi i familjen bodde i skandalernas Motala. Det hände sig då att vi emellanåt bilade runt i omgivningarna.

Vid några tillfällen

Vid ett par tillfällen när vi passerat Gränna, och var på väg hem till Lustigkullevägen avtecknade sig mot himlen konturerna av ett stort, stort hus beläget på toppen av ett berg. Det där är Brahehus, sa någon i bilen. Det byggdes av Per Brahe någon gång på 1600-talet och brann sen, sa någon annan. Det knäppte till lite i min skalle . Det var något speciellt med det där. Jag hade tidigare sett andra historiska byggnader,Vadstena slott b. l. a, men det var ju helt och rent. Det här var annorlunda, något spöklikt, en siluett, det hade brunnit, och så det där namnet Per Brahe. Per Brahe, det lät nästan som Per Berge. Han blev en viktig person för mig senare i livet, men var väl

Ett annat "trasigt hus", Colliseum i Rom. Brahehus är något mindre känt än denna världsberömda teater.

det inte på samma sätt på den tiden. Något alldeles speciellt var det ialla fall, och det har hängt med mig alla år därefter. Under senare år har jag passerat och även stannat på platsen bra många gånger. E-fyran drar numera förbi alldeles intill , vilket jag inte tror att den gjorde då på 60-talet. Men jag är osäker på det. Vi såg det i alla fall alltid nedifrån Grännahållet på det som jag tror hette riksväg 1. Ruinen gör sig bäst från det hållet tycker jag. Man om man närmar sig den från E-fyrhållet får man å andra sidan den vidunderliga utsikten över Vättern på köpet, som naturligtvis inte går av för hackor.

Min glada tjofläng

Min glada tjofläng till dotter (Ebba, Beata, Malvina) har döpt stället alldeles själv för några år sedan. Hon kallar det självklart och klockrent för "trasiga huset", och det är just vad det är, ett trasigt hus. Jag har försökt ta reda på lite om det där trasiga huset, men det finns väldigt lite nedskrivet, men så mycket vet jag att det började byggas 1637. Att det var ett kvadratisk slott med 2 mindre flyglar. Att han som lät bygga det hette Per Brahe den yngre, och var brorson till den äldre . Att han var en storman både i Sverige och Finland. Han var b.l.a generalgu-

venör i Finland, och anlade en del städer där. Den mest berömda är väl den som senare blev huvudstad, nämligen Helsingfors. Per Brahe var också kompis med Gustav II Adolf , och inte så bra kompis med Axel Oxenstierna, inte alls kompis förresten, riktiga ovänner var dom visst. Det var därför Brahe drog till Finland. När han senare kom tillbaka till Sverige ledde han Karl den elftes förmyndarregering, då Karl bara var fyra år när han blev kung. Per Brahe var en färdig aristokrat som stred hårt för att stärka adelns makt. Dock får man nog säga att Brahe misslyckades i sin uppfostran av kungen. Karl den elfte ville nämligen när han vuxit till sig minska adelns makt, och lyckades kuppet igenom att mycket av adelns egendomar skulle återlämnas till kronan,samt att kungen skulle vara enväldig. Detta hände 1680, samma år som Per Brahe dog 78 år gammal, så han slapp uppleva det hela.

Tänkt som änkesäte

Brahehus var tänkt som änkesäte åt Per Brahes gemål. Men hon dog långt före sin man,så huset blev aldrig riktigt bebott. Användes vid några enstaka fester, och fungerade kanske också som jaktstuga. Huset förföll sakta efter Brahes död, och förföll ordentligt 1709 när en piga i Uppgränna by glömde ett ljus och startade en eldsvåda, som med vindens hjälp spred sig upp till det gamla slottet. Pigan blev så olycklig över det inträffade att hon gick och dränkte sig i Vättern. Nu skall jag avsluta denna lilla berättelse med att önska eder alla en fröjdefull jul.

Bearnie Olousson

1997 års Stormästerskap

Stormästerskapet i frågesport 1997 avgjordes med endast tre deltagare. Det blev trots detta en dramatisk drabbning, ett tag såg det faktiskt ut att bli en helt oväntad seger för Åke. Han hade vid en eventuell seger kunnat ge rätt fina odds för den som lagt sina pengar på honom.

Mästerskapet gick i tre olika omgångar. Den första omgången utgjordes av frågor där man fick ledtrådar värda 1, 2 och 3 poäng. Det var fem frågor i denna omgång. Det var här som Åke gick ut mycket starkt och hade när omgången var klar 7 poäng mot de andra två, Anna och Sverker, som hade 6 poäng var. Jag vet inte om han blev rädd för att vinna eller om han helt enkelt hade förtagit sig på första omgången, men han höll sig till lägre poäng.

Intresserad

Du som är intresserad kan ju försöka svara på en av frågorna i denna omgång. Det är namnet på en skådespelare mm som sökes.

3 poäng: Född 1924, avled 1996. Skådespelare, författare, teaterchef och vissångare.

2 poäng: Född i Jämtland. Tillhört Dramaten och TV-teatern.

1 poäng: Hördes skrika "Emiiiiii!" i en TV-serie.

Andra omgången, som bestod

av 1-, X-, 2-frågor, tog Anna hem med 4 poäng av 5 möjliga. Sverker fick 2 och Åke 1 poäng. Prov på en fråga där är följande: Vad är en Standert?

1: En trampolin

X: Trekantig flagga

2: Virkesmått

Efter två omgångar hade Anna tagit ledningen och den tänkte hon inte släppa. I tredje omgången gällde det att förklara förkortningar av 10 olika ämbetsverk och institutioner. Här hade de tävlande hjälp av två stycken av de yngre träffmedlemmarna var. Anna och hennes båda medhjälpare klarade nio av de tio förkortningarna. Det gjorde också Sverker och hans hjälpare medan Åkes lag klarade sex av tio. Slutresultatet blev alltså att Anna vann med totalt 20 poäng, Sverker var tvåa med 17 poäng och Åke trea med 14 poäng.

Enväldig domare

Enväldig och suverän domare var Sture. Förutom att Anna fick den stora prispokalen fick var och en av de tävlande varsin "Turvätte" som de naturligtvis kommer att ha med sig vid nästa års Stormästerskap.

*Sven Jvarsson
Tävlingsledare*

Frågorna var som vanligt kluriga i årets upplaga av Stormästerskapet.

DEN SPRÄTTIGE TUPPEN

En dag åkte vi och inhandlade fem höns för att få lite ägg. Hönorna skulle nog känna sig ensamma så jag ringde min bror Ingemar. Jag visste att han hade två tuppar han ville bli av med. När vi kom till Ingemar talade han om att den ena tuppen var lite tokig. Så den tuppen fick svärföräldrarna. Men den tuppen blev inte långlivad, så fort de kom ut i höns huset och skulle utfordra hönsen flög tuppen emot dem och hackade dem i benen, så tuppen blev middag istället. Själva tog vi naturligtvis den tuppen som var snäll, trodde vi.

Idag vet jag bättre

Men idag vet jag bättre, den tuppen var nog lika tokig den. För min egen del tror jag inte det finns någon snäll tupp i hela landet. Tuppen trivdes, ni skulle sett honom när vi släppte in honom i höns huset med fem unghöner. Han sprätte omkring och försökte med alla medel imponera på hönorna. Ni tjejer i slakten förstår säkert vad jag menar, detta är ju typiskt manligt, eller hur.

Till en början gick allt bra med tuppen och hönorna, tuppen visade sig från sin bästa sida. Vi kunde gå in i höns huset utan att bli attackerade. De skötte sig så bra att de fick börja sprätta omkring på gårdsplanen. De hade det riktigt idylliskt dessa höner och tuppen. Vi matade hönorna direkt ute på gården och inga problem uppstod, tills en dag.

En dag när jag skulle gå ut med lite matrester till dem, var tuppen som tokig. Han flög på mig och försökte attackera mig. Jag

Fortsättning på nästa sida...

sprang och skrek för allt jag var värd. Tuppen gjorde allt för att komma åt mig, jag slog honom med kastrullen jag hade i handen, men inget hjälpte. Hela tiden skrek jag som besatt. Då snubblade jag naturligtvis på en grästuva och ramlade, då såg tuppen sin chans. Men i samma stund som jag ramlade kom Anders utspringande och undrade vad som stod på. Ni skulle sett honom, han höll på med middagen. Den dagen skulle vi ha falukorv till middag.

Han hade med sig korven i ena handen och förskäraren i den andra. Han släppte vad han hade för händer och fick tag på tuppen och kastade honom mot hönsgården men missade dörren, fick tag på honom en gång till och nu prickade han dörringången, tuppen rullade runt flera varv inne i hönsgården. Efter dessa volter tog tuppen sin tillflykt till höns huset.

Höll sig undan

Resten av dagen såg jag inte tuppen mer, han hade vett nog att skämmas. Han kom inte ens ut för att äta. Efter detta utfall från tuppen var det slut med den lantliga idyllen för dem. Jag vägrade att gå in i höns huset något mer efter detta och tuppen han slutade som middag på middagsbordet.

Ing-Mari

Historien om ett kvitto eller

När Margareta satt i knä på Lill-Babs

av *Sverker Henriksson*

I "gömmorna" efter Murklan fann jag ett utbetalningskvitto bland brev och handlingar. Det var en utbetalning på 75 kronor från Sveriges Radio. Som skäl för beloppet stod det Snurran. Jag

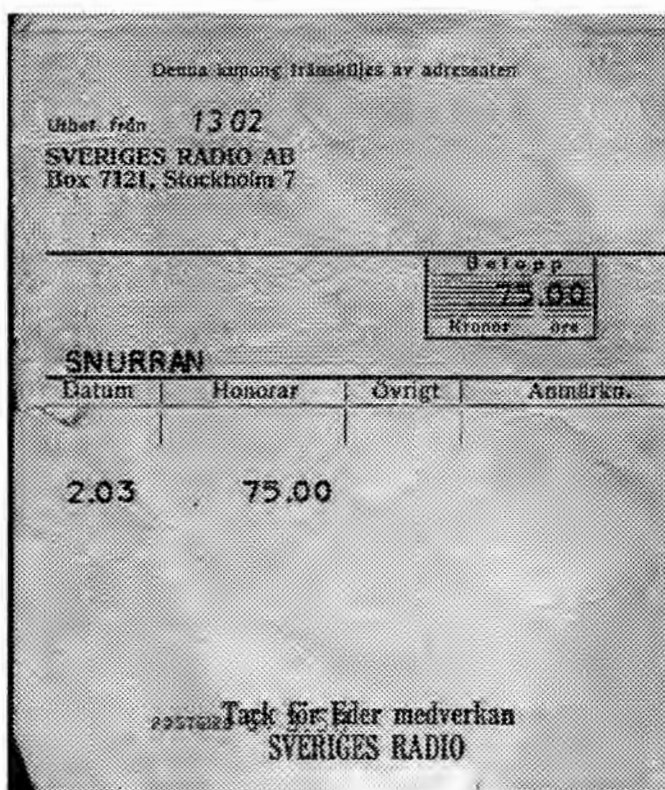
angavs inget år. Eftersom min syster var säker på att Margareta varit med vid inspelningen som skedde i Folkets Hus, Iggesund, borde det finnas ett skäl till varför Margareta fanns med. Vi kom då

fram till att det kunde vara så att Margareta var hos sin mormor när Kristina föddes och i så fall skulle inspelningen ha skett någon gång kring 7 april 1956 (Kristinas födelsedag). Ett studium av tidningsläggen på biblioteket i Hudiksvall gav emellertid inget för detta år. Det blev alltså stopp i forskningen.

Mera studier

Jag studerade utbetalningsavin ytterligare en gång och

eftersom utbetalningen skett via postgiro hade dessa slagit på en stämpel längst ner på kvittot. Tyvärr hade stämpeln hamnat mitt i en text där det stod "Tack för Er medverkan". Med hjälp av förstoringsglas och stark lampa kom jag fram till att det förmodligen stod 6.3.58. I så fall skedde alltså inspelningen i februari eller mars 1958. Nya studier i tidningsarkiven på biblioteket i Hudiksvall. Trots tålig genomgång av både Hudiksvalls Tidning och Hudiksvalls Ny-

Detta är utbetalningsavin som allt forskande utgick ifrån. Honoraret är 75 kronor och det var ungefär vad en arbetare tjänade på 15 timmars jobb 1958.

beslöt att gå till "botten" med min forskning om varför Murklan fått dessa pengar från Sveriges Radio. Genom samtal med min syster fick jag klart för mig att Snurran var ett radioprogram som sändes på 1950-talet. Det rörde sig om ett barn- och familjeprogram som var mycket populärt.

Utbetalningsavi

På utbetalningsavin stod under datum 2.03 vilket alltså kan bli både 2 mars och 3 februari beroende på hur man läser. Däremot

heter fanns inte en rad om inspelningen. Tidningarna var på den här tiden mycket noga med att berätta om varje lokal händelse, men om detta fanns inget.

I programtablån

Då jag studerade radioprogrammet för söndagen den 2 mars 1958 fann jag dock programmet Snurran som den dagen sändes från Folkets Hus i Iggesund. Det stod inget om vilka som skulle medverka men däremot bestod redaktionen av Georg Eliasson och Ulf Peder Olrog. Konferencier var Rolf Bergström och kapellmästare Simon Brehm. Exakt vilka som deltog i programmet finns alltså inte dokumenterat, men jag vet alltså att Murklan var med och berättade hälsingehistorier. Likaså vet jag att Lill-Babs var med och förmodligen också Bröderna Vestin som sjöng och spelade.

Varför denna tystnad?

Varför inte tidningarna skrev om den här händelsen kan ha två olika förklaringar. Den ena är att tidningarna uppfattade radion som en konkurrent och därför förbigick arrangemanget med tystnad. Det andra skälet kan vara att radion inte tillät journalister att komma in till inspelningen. Vilket skälet till den totala tystnaden var får framtida

forskare utröna.

Margareta och Lill-Babs

Så var det det här med Margareta och Lill-Babs. Margareta var alltså med Murklan på inspelningen av något skäl. Det var fullsatt i lokalen och förmodligen satt även de medverkande med i salen. Nu var det så trångt att Margareta inte fick någon plats längst fram. Det var då som Lill-Babs tog upp henne i sitt knä. Det är också det enda minnet som Margareta bevarat från denna inspelning. Och det är klart; om jag hade fått sitta i knä på Lill-Babs skulle jag säkert minnas det livet ut.

Gaget på 75 kronor kan kanske låta lite men i den tidens penningvärde var det säkert pengar som Murklan uppskattade. Hur mycket det motsvarar i dagens penningvärde vet jag inte, men vår alerte redaktör kan säkert ta reda på den saken genom att "surfa" på nätet och dess databanker. Han kan ju lägga till omräkningen som en fotnot under denna artikel. Man kan ju också fråga sig om allt detta forskande och skrivande varit värt mödan. Å andra sidan kan man säga att utan detta forskande och skrivande hade jag inte haft något bidrag till TN. Nu blev det i alla fall dessa rader.

Visst kan livet vara härligt även om man inte får millioner.

En brödbit med mosad potatis och anjovisspad, visst är det gott. En klänning till lillflickan av en skjorta ur mattasorna. Visst var den fin. Ett par byxor av ärmarna ur en blazer, lika som köpta med infällda fickor.

Bing

Tröjor, mössor, vantar, sockor av upprepat garn från gamla slitna plagg. Visst var dom varma fast dom var gratis. Inte ska jag klaga om millionen aldrig kommer.

Vad ska jag med den. Jag har ju allt jag behöver.

Dammlussen

Jag vänder mig om, ser spåret och tänker

Det spår jag lämnar

Blir nog inte så vackert

Men å andra sidan

Vem bryn sig?

Vinden börjar vaggva trädens grenar

Som släpper ner snö på markens stenar

Snöen faller och bildar spår

Bland sten och snår

Då sätter jag ner min fot så sakta

Det blir ett spår

Efter mig där jag går

Spår

Det är snö över jorden

Allt är så rent

Jag vill ej göra spår i snön

Jag står stilla och lyssnar Till ljud som jag

hör

Det klingar av iskristaller så sakta

Dammlussen

FRÅN MÅRTEN SKINNARES HOSPITAL TILL BIRGITTAS SJUKHUS

Ett specialarbete av Elisabeth Östlund

Psykiatrins Historia

Redan i antikens Grekland och i den judisk-kristna traditionen finns tankar, föreställningar och behandlingsformer om hur man skall behandla mentalsjuka och vad deras tillstånd beror på.

I det antika Grekland var det Hippokrates (460-377 f kr) som också brukar kallas läkekonstens fader och Aristoteles (382-322 f kr) som i de Hippokratiska skrifterna visar sambandet mellan kroppsvätskorna och urämnena (fyrstaftläran). Enligt deras teori innehöll kroppen fyra kroppsvätskor svart galla, blod, slem och gul galla. Om balansen mellan dessa vätskor stördes innebar det att människan blev sjuk och då måste man se till att balansen återställdes. Den grekiska läkaren Galenos (130-200 e kr) utvecklade läran om de fyra temperamenten (Melankolisk, sangvinisk, flegmatisk och kole-risk). Dessa tillstånd berodde enligt Galenos på att kroppsvätskorna var i obalans. Metoden för att återställa vätskorna var att ge patienterna svett drivande, slemlösande och urindrivande medel, även kräkmedel, laxermedel och åderlåtning var metoder som användes.

Platons teori

Platon (427-347 e kr) hade en annan syn på vad det berodde på att människor blev sjuka. Enligt hans teorier var det inte den fysiska balansen som var rubbad utan den psykiska. Det var när mänskliga passioner tog över-

handen och harmonin i själslivet förstördes som man blev sjuk. Han ansåg att alla starka känslor var av ondo oavsett om de berodde på passion för någonting, stark smärta, intensiv glädje eller att man blev starkt känslomässigt betagen av något som berättades eller som man såg. Enligt Platon var det viktigt att behålla sinnets jämvikt vad som än hände, man skulle vara lugn och rättskaffens. Sjukdomar drabbade dem som hade alltför stora lidelser, passioner och känslor.

Mårten Skinnares hus i Vadstena. I bakgrunden syns "stora dårhuset", som idag är hospitalsmuseum.

Gamla föreställningar

Föreställningen om att en sjuk är besatt av onda andar och att man kan jaga dem på flykten, har sina rötter i mänsklighetens äldsta historia. Man trodde att man genom att dra ut det onda t.ex. med hjälp av magneter, kräkningar eller diarréer kunde få det onda som trängt in i kroppen att försvinna. Man tog också hjälp av exorcism man läste olika

besvärjelser för att få de onda andarna att avlägsna sig eller överföras på någon annan levande varelse.

I Gamla Testamentet beror sjukdom och olyckor på människans högmot och att hon har en alltför stark tro till sin egen förmåga. Gud belönar goda handlingar och straffar onda. Sjukdomar anses ha sin grund i människans moral, den som inte följer lagen och buden och inte erkänner gudomens överhöghet straffas.

I Nya Testamentet står kampen mellan det onda och det goda inuti människan, mellan gud och djävulen. Onda andar kan ta sig in i människokroppen och driva fram raseri och vansinne. Jesus och hans lärjungar kunde med ord driva ut de onda andarna och bota de besatta.

Anledningen till att det känns viktigt att ta upp alla dessa olika återblickar i psykiatrins historia är den, att trots att man har gått ifrån demonism och kunnat konstatera att de gamla grekiska lärorna inte överensstämmer med verkligheten, så har dessa läror ändå till stor del följt med i synen på och vården av sinnessjukdomar långt in i våra dagar.

Mårten "Skinnare" Nilsson

Mårten "Skinnare" Nilsson föddes i Vadstena i slutet av 1400-

Fortsättning på nästa sida...

talet. Han var handelsman och gjorde till en början affärer med skinn, därav namnet. Så småningom övergick han till kopparhandel i Bergslagen. Han var en rik man och ägde gårdar i Stockholm, Söderköping, Kopparberg och Vadstena och ägde också skepp som gick på Rostock och Lübeck. Efter att i ett antal år ha rest runt i världen beslöt han sig för att bosätta sig i sin födelsestad Vadstena. Han byggde sitt eget hus i Vadstena 1520 och det anses idag som det äldst bevarade senmedeltida bostadshus som uppförts av en förmögen privatperson. Mårten Skinnare var inte bara en rik handelsman utan också en from katolik som ömmade för de svaga i samhället. Vadstena hade under den här tiden växt som pilgrimsstad efter att Heliga Birgittas kvarlevor hade forslats hem av hennes dotter Katarina och placerats i det träkapell som tjänstgjorde som klosterkyrka. Klostren hade svårt att ta emot alla dessa pilgrimer (som ofta var i ett uselt skick efter sina långa vandringar) eftersom klostren redan var fulla av alla de blinda, lama, fallandesjuka och sinnessjuka som inte fick plats i det helgeandshus som hade byggts i utkanten av staden. Många av pilgrimerna var dessutom sjuka och kom för att ta del av den heliga kraft som Heliga Birgittas kvarlevor ansågs ha.

Misär

När Mårten Skinnare fick se denna misär efter sin hemkomst beslöt han att skänka en from stiftelse och ett "spettal" en sjukstuga för fattiga, vanföra, blinda och lama. Denna sjukstuga inrättades 1520 och kallades "Jungfru Maria brödraskaps gård". Stiftelsen växer och kort därefter skänker Mårten Skinnare ytterligare några tomter med byggnader för att ge

plats åt de behövande. Dessa träbyggnader som låg intill Mårten Skinnares eget hus kom att kallas Mårten Skinnares Hospital och blir början till Vadstena Hospital. Träbyggnaderna revs så småningom och ersattes av stenhus och en hospitalskyrka byggdes i anslutning till byggnaderna.

Mårten Skinnare hade under den här tiden ett gott samarbete med kungen Gustav Vasa, men 1529 påbörjade kungen reformationsarbetet och förstatligade kyrkans egendomar (inklusive hospitalen). Detta förde med sig att det blev en brytning mellan kungen och Mårten Skinnare. Eftersom Mårten Skinnare höll fast vid sin gamla tro, såg nu kungen honom som sin fiende. Mårten Skinnare blev anklagad för att ha haft ett finger med i spelet vid olika uppror bl.a. Västgötaupproret och fick betala med hela sin förmögenhet för att slippa att bli halshuggen. Han fick inte hellre längre befatta sig med skötseln av sitt hospital, som 1532 slogs ihop med stadens helgeandshus och hamnade under statlig förvaltning. Det har hävdats att Mårten Skinnare efter detta bröt samman och själv vårdades på sitt hospital fram till sin död 1543.

Vadstena hospital

Gustav Vasa var trots att sjukvården hade hamnat under statlig förvaltning mån om att det ändå skulle vara kyrkan (den protestantiska) som hade ansvaret för tillsynen. I och med reformationen upphörde hospitalen att vara pilgrimshärbärgen och blev enbart en inrättning för fattiga och sjuka. Hospitalen var till en början rena försörjningsinrättningar för äldre och sjukhem för kroniskt sjuka, obotliga och invalider av olika slag. De som togs in var de som inte

kunde försörja sig på egen hand och inte heller hade några anhöriga som kunde ta hand om dem. Om det var någon som kunde försörja sig själv som blev sjuk tillfrågades först deras anhöriga om de kunde ta hand om dem, var det ingen som ville ta ansvaret tog hospitalet hand om honom och tog då över hela arvsrätten. 1533 fastställdes en stadga "Ordning för helgeandshus och hospital" där det framgår att det var biskopen som var ytterst ansvarig. Under honom var det 2 föreståndare (som måste vara gudfruktiga) som hade ansvaret på det lokala planet och som dessutom hade ansvar för att det hölls två mässor varje vecka. Till sin hjälp hade de en syssloman som skötte det praktiska, sysslomannen var ofta även hospitalspredikant. Om det var någon som uteblev utan giltig anledning från mässorna bestraffades han med att bli utan mat i 3 dagar. På hospitalet fanns en tavla med tio Guds bud, Fader vår, trosartiklarna och bordsböner. Den som inte kunde de tio buden blev straffad med spö eller blev utan mat tills han hade lärt sig dem.

Brokig samling

Det var en brokig samling människor som befolkade hospitalen. Fattiga, ålderdomssvaga och ofärdiga blandades med sinnessjuka, föräldralösa barn och de som drabbats av smittsamma eller obotliga sjukdomar som kräfta, fallandesot och spetälska. Den enda form av behandling som förekom var enklare huskurer, bad och kroppslig omvårdnad. 1571 upphörde den statliga inblandningen i sjukvården och det bestämdes att hospitalet skulle stå endast under prästerskapets beskydd. Det förde med sig att hospitalet fick sämre ekonomi eftersom staten inte längre bidrog med några pengar, vilket

fick till följd att misären på hospitalet ökade. Kung Karl IX blev uppmärksam på misären och anslog pengar för att få en förbättring. Man försökte också att dela upp vården så att sjuka och förlamade skulle vårdas på hospitalet och fattiga och hemlösa på sockenstugorna. Dessvärre blev det inte någon större förändring. 1642 kom den s.k. tiggarförordningen som innebar att man skilde mellan sjuka och fattiga. Man delade då också in de sjuka i tre olika grupper, sjuka av ålder eller annan livsskröplighet, ursinniga och besatta och de med smittsamma sjukdomar. 1686 kopplades de statliga myndigheterna in igen och landshövdingen tog över en del av ansvaret från biskopen.

Under 1700-talets senare hälft bestämdes det att endast de obotliga skulle tas emot på hospitalet, det gällde även de kroppsligt obotliga och de som kunde botas - även de med psykiska åkommor - skulle tas om hand på de lasarett som började inrättas under den här tiden. Föräldralösa barn skulle inte heller längre tas emot utan placeras på de barnhem som under den här tiden hade börjat byggas i de större städerna. Så småningom inleddes den utveckling som skulle göra hospitalet till anstalter reserverade enbart för de sinnessjuka. I Vadstena byggdes, också det i närheten av Mårten Skinnares hus en särskild byggnad kallad "stora dårhuset" där endast de sinnessjuka skulle tas emot (idag är den byggnaden hospitalmuseum). Vadstena var före sin tid med att skilja de sinnessjuka från de övriga klientelet som befolkade hospitalet, eftersom det var först 1763 som det kom en kunglig förordning som bestämde att åldriga, vanföra och skröpliga människor inte längre skulle tas emot på hospitalet. Antalet intagna ökade

snabbt i slutet av 1700 talet eftersom de mindre hospitalet i Linköping och Söderköping lades ner och deras patienter flyttades över till Vadstena.

Centralhospital - Birgittas sjukhus

I början på 1800-talet bestod hospitalet av två envåningsbyggnader som låg i anslutning till hospitalskyrkan och den tvåvåningsbyggnad som var avsedd som dårhus ("stora dårhuset"). På området fanns också sädesmagasin, mält, torkhus, stall och andra uthus. Personalen bestod av en syssloman, en predikant, en dårvaktare, en dräng och fyra pigor. Hospitalet var i stort sett självförsörjande. Fortfarande var hospitalet i stort sett bara en förvarings och försörjningsanstalt och några åtgärder för att behandla eller bota patienterna var sällsynta. Läkarvården hade ortens fältskär och senare provinsialläkare hand om men han tillkallades bara om någon patient blev kroppsligt sjuk.

Georg Engström

1823 beslutade riksdagen att ett antal centralhospital skulle inrättas i landet och ett av dem skulle vara i Vadstena. Serafimerordensgillet som vid den här tiden har hand om hospitalet ger majoren och friherren Henrik Sebastian Mult von

Steijern i uppdrag att arbeta för inrättandet av ett centralhospital i Vadstena. Han tillsätter en direktion som gör stora omorganisationer inom hospitalet. Läkaren Georg Engström anställs och blir landets första läkare som ska ha behandling av sinnessjuka som huvudsaklig uppgift. Hospitalets ställning som centralhospital medför också behov av större lokaler eftersom fler av de mindre hospitalet i länet läggs ner och deras patienter flyttas över till Vadstena. 1826 tar Serafimerordensgillet över det så kallade krigsmanshuset som hade tillhört nunneklostret och under lång tid varit bostad för skadade och pensionerade soldater. Huset hade under de senaste decennierna fungerat som korrektionsanstalt men när fångarna hade flyttats över till Långholmen blev huset ledigt. Huset renoverades och användes som "kurhospital" det var i första hand avsett för de patienter som skulle behandlas. Kurhuset bestod av två byggnader det ena reserverades för kvinnor och det andra för män. Dessa stora förändringar i hospitalsvården gör att man kan räkna 1826 som centralhospitalets tillkomstår. Vadstena var landets första centralhospital.

1829 fanns det omkring 200 patienter i Vadstena vilket medförde ett större behov av personal. Man utökade personalen till elva sköterskor och sju drängar. Även gift personal antogs och familjerna fick bo på anstalten och det hände att de anhörigas antal ibland var högre än personalens. Personalens barn hade hospitalets korridorer och gårdar som lekplats. De dåliga lönerna och de dåliga bostadsförhållanden som erbjöds gjorde att det var svårt att rekrytera personal till hospitalet. Det hände ibland att patienter fick tjänstgöra som nattvakter i brist

på personal. 1833 anställde Georg Engström en uppsyningsman (vaktmästare) och en förestånderska med ansvar för de kvinnliga patienterna.

1836 inrättades en avdelning för "sinnessjuka af den bildade folkklassen" i tre trähus söder om hospitalet. Ett hus för vart och ett av könen och ett hus med matsal och andra gemensamma utrymmen. En biträdande läkare tillsattes 1839, den tjänsten förenades med statsläkartjänsten. Ludwig Magnus Hjertstedt var fram till 1846 biträdande läkare till Georg Engström då han efterträdde honom som hospitalets läkare.

Nästa stora förändring kom 1858 då alla landets hospital enligt den nya hospitalstadgan förvandlas till sinnessjukvårdsinrättningar med tonvikten på vård istället för som tidigare när det mest har handlat om förvaring. Vid den här tiden har Vadstena hospitalet 360 patienter.

Antalet intagna fortsatte att öka och 1895 fick männen flytta över till den gamla sockerfabriken som hade gjorts om till sjukhus med 400 vårdplatser. Sockerfabriken som kom att kallas Asylen låg i andra änden av staden och eftersom maten skulle transporteras byggdes det en spårväg mellan hospitalet och Asylen (i folkmun kallad "Dramaten"). 1901 var patientantalet omkring 800.

I samband med den nya sinnessjukhuslagen 1929 ersattes ordet "hospital" som ansågs ha dålig klang, med "sinnessjukhus".

1948 påbörjades bygget av norra flygeln i hospitalsområdet och även utbyggnad av de övriga lokalerna för att få ett samlat sjukhusområde "sjukhusstaden" och dessutom eftersom kraven på mer tidsenliga och moderna lokaler växte. 1962 stod "Birgittas sjukhus" klart.

Behandlingsformer

Ända sedan Mårten Skinnares tid har psykiatrisk vård bedrivits på Birgittas Sjukhus (BS i folkmun) även om det till en början inte handlade så mycket om vård utan mera förvaring av de psykiskt sjuka.

Mellan 1500 och 1700-talet var den enda behandling som förekom enklare huskurer, bad och kroppslig omvårdnad. Eftersom

Tvångsbadning förekom...

kyrkan under den här tiden hade en stark inblandning i vården förekom bön och bikt som ett viktigt inslag i vården. Tron på att de sjuka var besatta av onda andar och att sjukdomen berodde på ett syndigt liv var vad folk i allmänhet och kyrkan i synnerhet såg som anledning till sinnessjukdom.

Den kroppsliga omvårdnaden sköttes till en början av klostrets bardskärare (barberare) som hade kunskaper i hur man amputerade, drog ut tänder, öppnade bölder, åderlåtning och koppning, deras skrå övertogs senare av fältskären. Den psykiiska vården som förekom var åderlåtning och laxering, tron på att det skulle hjälpa går tillbaka till den gamla grekiska "fyrsaftsläran" (se sid.4-5).

I mitten av 1700-talet flyttades

de som ansågs botliga över till det nybildade lasaretten och de obotliga, även kroppsligt obotliga placerades på hospitalet. Utvecklingen som ledde till att hospitalet blev inrättningar enbart för sinnessjuka inleddes men det var först 1823 som enbart sinnessjuka togs emot.

1774 fick Vadstena sin första provinsialläkare. Vid sidan av sin ordinarie tjänst på lasaretten, skulle han se till hälsotillståndet hos de intagna på hospitalet men det var bara vid tillstötande av kroppssjukdom som han tillkallades.

Georg Engström anställes

1826 anställdes Vadstenasonen Georg Engström som läkare på hospitalet. Under 1800-talet skrevs det en hel del utländsk litteratur om olika idéer för att förklara och behandla psykiska sjukdomar. Debatten var livlig i hela Europa. Georg Engström tog del av en stor del av den här litteraturen och använde sig av en rad olika sjukdomsuppfattningar och behandlingsformer i vården på Vadstena Hospital. Han hade en vilja att prova alla förslag. Han var övertygad om att den psykiatriska vetenskapen skulle kunna bota eller förbättra flertalet av dem som fördes till hospitalet.

Intagning på hospital var den första förutsättningen för att lyckas med behandlingen. Patienterna skulle isoleras från hemmiljön eftersom den enligt Engström ofta var orsaken till sjukdomen. Han införde också arbetsterapi och såg sysselsättning som ett viktigt inslag i behandlingen. Kvinnorna fick sköta hushållssysslor och männen trädgårdsskötsel, vedsågning och snickerier. Lydnad, renlighet och strikta ordningsföreskrifter ingick i behandlingen som ett steg i att återuppfostra patienterna och lära dem samhäl-

lets normer för att de skulle kunna bli goda samhällsmedborgare. Engström gjorde journalanteckningar om vad han ansåg vara orsak till sinnessjukdomarna och han delade också upp sinnessjukdomarna i olika grupper.

Olika straff

Som straff eller vid speciellt oroliga patienter förekom instängning i ljust eller mörkt rum, minskning av kosten, tvångströja eller fastspänning i säng. De anställda fick inte utföra några tvångsåtgärder gentemot patienterna utan läkarens godkännande. Om personalen misshandlade slog, skymfåde eller drev med patienterna kunde de förlora sin tjänst. Oroliga patienter kunde också placeras i en tvångsstol, en slags karmstol, med inbyggd toalett och dörr. Man spände fast patienten i stolen och för att höja effekten placerade man stolen i ett mörkt rum med aromatiska dofter. I en journalanteckning från den här tiden står det skrivet "Efter några dagars vistelse i stolen kunde den sjuke komma till besinning". Även en s.k. dårkista fanns att tillgå, den förmodas ha använts både till att transportera och för att stänga in patienter.

Svängstol

Svängstolen var en stol där patienten spändes fast och fick snurra i varierande tid och hastighet. Stolen kunde snurra i en hastighet av 120 varv per minut. Syftet med den här behandlingen var bl.a. att det onda skulle drivas ut, snurrandet ledde till illamående, kräkningar och diarréer. Man trodde också att snurrandet skulle göra de oroliga patienterna lugnare.

Bad och duschning var vanligt förekommande behandlingsformer under Engströms tid. Han hyste en stor tilltro till den formen av behandling och ansåg att flera patienter kunde botas från

sin vansinnighet med hjälp av vattenbehandling. Baden användes framförallt för att dämpa oro och våldsamerhet men också för

huden hade som syfte att avleda uppmärksamheten från det som ockuperade patientens medvetande eller för att väcka de sjuka

från sitt slöhetstillstånd. Ett flertal olika medel och metoder användes. Ett av dem var att lyfta upp ett hudveck i nacken och sticka igenom huden med en platt nål som en linnetrasa var fäst vid. Trasan lämnades kvar i såret och läkningen förhindrades genom att man drog trasan fram och tillbaka i såret. Ibland kunde man låta såret vara öppet i upp till sex månader. En grötliknande salva som var gjord av kräkvinsten blandad med svinfett gneds in på ett avrakat område på hjässan (ibland även på andra ställen på kroppen). Salvan gjorde att det bildades stora blåsor på huden. Senapsdeg som innehöll svart-

Svängstol.

att liva upp apatiska patienter. En form av vattenbehandling var ett ljumt bad i kombination med en kall dusch. Övriga behandlingsformer förekom också, då placerade man patienten i ett badkar bakom ett plank och då och då häller man kallt vatten över patienten från andra sidan planket. Det hände också att man lät patienterna ligga väldigt länge i ett badkar s.k. långbad. Badkaret var då övertäckt med en duk i stark tyg så patienten inte kunde ta sig upp. Då och då fyllde man på med ljummet vatten. Kalla bad användes för att förhindra onani.

Metoder och medel för att reta

senap, mjöl, riven pepparrot och ättika breddes på en skinnbit och fästes på huden ungefär som ett plåster. Det fick sitta kvar tills det började klia och svida och då flyttades den över till en annan del av kroppen. Det hände också att patienter piskades med nässlor för att åstadkomma en hudirritation. Enligt Engströms journaler lär han vid ett tillfälle ha placerat en patient naken i en säck med myror.

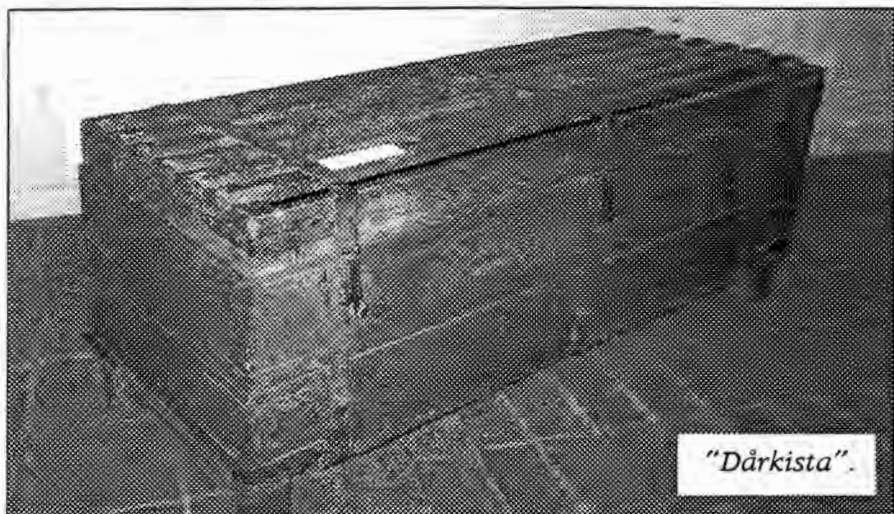
Laxermedel som prustrot, rabarberrot och maskrotsextrakt fick de flesta patienterna vid något tillfälle. Kräkmedel och urindrivande medel ansågs också ha effekt på de psykiska

funktionerna. Bolmörtsextrakt och valerianaroten användes som kramplösande medel.

rehabilitering sker i den miljö som den sjuke lever och arbetar. Utvecklingen inför 2000-talet

kyrkan lade man den heliga Birgittas huvud på kvinnans huvud och nästan omedelbart blev kvinnan lugn och djävulen släppte sitt grepp om henne. Efter den här händelsen användes Birgittas skalle framförallt för att bota människor som led av svår psykisk oro. Man trodde att all den heliga kraft som fanns samlad i Birgittas huvud hade en fördelaktig verkan på de "besatta". Man kan förmoda att av de sjuka som kom till Vadstena för att få bot var det de sinnessjuka som dominerade. De heliga benen fick alltså en stor dragningskraft på de psykiskt sjuka och Vadstenaborna fick genom en hel del lyckade fall av sinnessjukvård ett speciellt handlag med den här sortens sjukdomar. Det här kan anses som grunden till att man i Vadstena även fortsättningsvis inriktade sig på sinnessjukvård.

Det hospital som Mårten Skinnare startade var framförallt ett förvaring och försörjnings hospital och någon direkt vård förekom inte. Läkarvården skötes av ortens fältskär men han tillkallades bara om det uppstod

Vaniljdroppar som var en blandning av vanilj och ren sprit ansågs ha upplivande effekt på nervsystemet och själsförmögenheten. Djävulsträck som hade fått sitt namn efter sin vidriga lukt var ett medel som ansågs lösa upp kramper vid bl.a. epilepsi och hysteri.

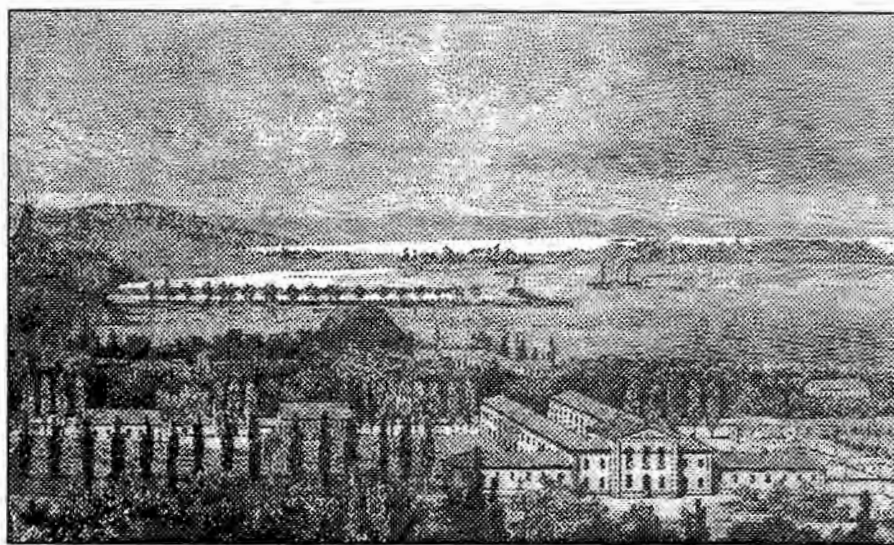
Elektrochocker

Elektrochocker, insulinbehandling och lobotomi började användas under 1900-talet. 1952 infördes psykofarmakabehandlingen som innebar en stor förbättring och förändring i vården av psykiskt sjuka. Den medicinska behandlingen har gjorde stora framsteg. Patienternas effekter av medicinerna har lett till omfattande forskning om hjärnans signalsystem och nya och effektivare mediciner utan biverkningar har kunnat framställas. Patientens egna kunskaper om sin sjukdom och behandling fick stor betydelse, även de anhörigas delaktighet i vården lyftes fram. Psykoterapi började användas som ett komplement och till och med en ersättning för medicinen. Idag vårdas de flesta av dem som tidigare bodde på anstalter i sin hemmiljö, så även i Vadstena. Behandling och

präglas av ett patientnära arbete ute i samhället.

SAMMANFATTNING

Vadstena har ända sedan 1374 när den Heliga Birgittas kvarlevor fördes hem till Vadstena från Rom av hennes dotter Katarina, ansetts som en sjukvårdstad. Folk började då vallfärda till Vadstena för att få del av den heliga kraft som Birgittas ben ansågs innehålla. Det berättas

En översikt över hospitalsområdet i Vadstena.

bl.a. om hur en kvinna som sedan barndomen varit besatt av djävulen fördes till Vadstena 1376. När hon kom in i kloster-

någon kroppslig sjukdom. Vid den tiden och fram till början av 1800-talet var det en salig blandning av människor som befolkade

hospitalen, fattiga, vanföra, gamla, sinnessjuka och barn. 1757 fick Vadstena en byggnad som enbart var avsedd för de sinnessjuka. Gamla testamentets tro på att sinnessjukdom var guds straff för begångna synder och Nya testamentets tro att människan var besatt av onda andar var föreställningar som levde kvar ända in på 1800-talet. Även de gamla grekernas hippokratiska perspektiv med fyrsaftslära och att lika botar lika användes mer eller mindre i behandlingen fram till 1900-talet. 1826 fick Vadstena sin första hospitalsläkare Georg Engström: Han införde arbetsterapi och såg sysselsättningen som en väsentlig del i behandlingen. Vid den här tiden skrevs det en hel del utländsk litteratur i psykiatrisk vetenskap. Engström var öppen för alla olika teorier och fantasirikedom, experimenterande och en mångfald av metoder präglade hans sinnessjukvård. Han förde också journaler om vad han ansåg ha orsakat sjukdomen och han delade också in sjukdomarna i olika grupper.

1952 kom psykofarmakan (t.ex. hibernol) vilket blev ett genombrott i förbättringen av vården.

Idag har de flesta patienterna på Vadstena Hospital flyttats ut i eget boende och kvar på Birgittas sjukhus finns tre avdelningar s.k. humanitetsavdelningar för patienter som man av humanitära skäl har låtit stanna kvar. I övrigt finns det 4 avdelningar med 40 vårdplatser för patienter från hela länet. En avdelning för rättspsykiatrisk undersökningsverksamhet startades hösten 1986.

Julpyssel

inskickat av Ulf Henriksson

Om ni inte sitter och hittar på julklappsrim, så kan ni ägna er åt detta en stund. En del är lite kluriga.

1. Insekten på din cykel använder du

1. I uppforsbacke   X. När du stannar   2. I soligt väder

2. En känd reporter besökte Linköping 1983. När var det ?

1. 31 april   X. 30 juni   2. 31 september

3. Vem kan man misstänka är släkt med boxaren eftersom de går lika ?

1. Läkaren   X. Polisen   2. Brevbäraren

4. GG GGGGGG GGGGGG GG GGGGGG GGGG GG

1. Genus   X. Grupper   2. Massage

5. I vilket av dessa fordon kan man misstänka att det finns en hund ?

1. En ambulans   X. En droskbil   2. En polisbil

6. Fyra flugor sitter på ett bord. Du slår ihjäl en. Hur många finns det kvar på bordet ?

1. Noll   X. En   2. Tre

7. Vilket landslag är lättast att ha med sig i plånboken när man handlar ?

1. Tennis   X. Fotboll   2. Ishockey

8. I vilken stad kan man säga att alla är markägare ?

1. Björneborg   X. Göteborg   2. Sölvesborg

9. En man är bjuden på kafferep hos tre tanter. Alla tre har varsin sjukdom. Till vilken tant skall han gå för att vara säker på att få kaffebröd ?

1. Halsont   X. Huvudvärk   2. Hemmoröjder

10. När är det lättast att få lift mellan Linköping och Motala ?

1. Kl. 16.31   X. Kl. 07.45   2. Kl. 12.59

Svaren på dessa klurigheter hittar du på sidan 11. Gör ett försök att lösa dessa frågor innan du tjuvtittar på lösningen.

Lycka till!!

Sagan om min dinosarje

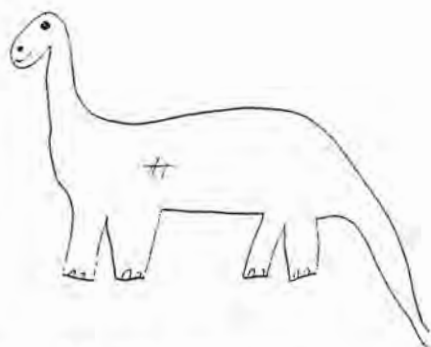
gjord av Beata östlund wahlstedt

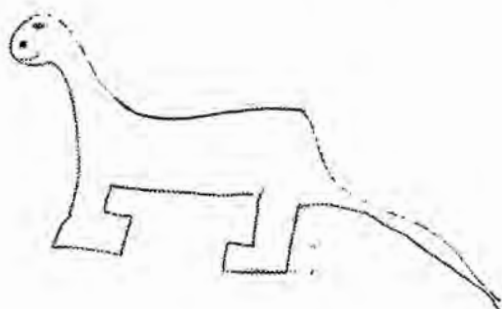
SAGAN OM MIN DINOSARJE
HEJ VET NI VAD JAG HAR FÖR DJUR.
RÄTT EN DINOSARJE.
SOM HETER DINO.
DINO ÄR EN LITEN DIPLODOKUS.
JAG ÄLSKAR DJUR.
JAG HADE EN KATT SOM HETE MISSE.
MEN HAN DÖG.
FAST JAG FIK DINO SEN SÅ JAG
MINS NÄSTAN INTE MISSE.

FAST VI SKA INTE
TALA OM MISSE
FÖR DÅ BÖRJAR JAG GRÄTA.

HÄR ÄR DINO.

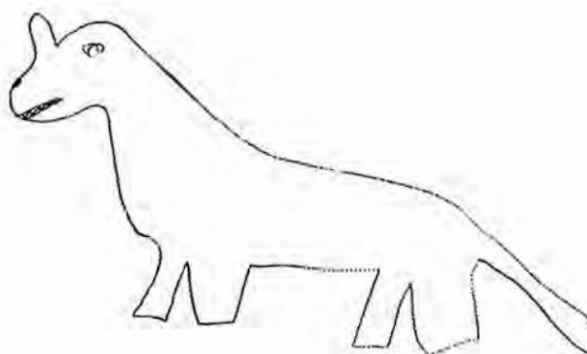

NU SKA JAG GÅ UT MED DINO.
DINO JILAR ATT GÅ UT I PARKEN.
NU SÄVER DINO.
SÅ HÄR SER DINO UT NÄR HAN SÄVER.

NU HAR DINO VAKNAT.
NU SKA DINO ÄTA.
DINO ÄTER GRÄS.BUSKAR OCH GODIS.

HÄR ÄR DINOS STÖRSTA FIENDE.
EN NOSHÖRNINGSDINOSARJE.

DINO HAR EN GÅNG BLIVIT
BITEN AV EN NOSHÖRNINGSDINOSARJE HAN
VA NÄRA PÅ ATT DÖ.
DINO HAR FORTFARANDE MÄRKE
SEN NOSHÖRNINGSDINOSARJEN BET HAN. HAN
FIK ÅKA TILL DOKTORN
OCH SY TRE STYGN.

DINO HAR EN PRIVAT DINOSARJEDOKTOR.
DINO HAR VARIT HOS SIN EGEN DINOSARJE-
DOKTOR 7 GÅNGER.
DINO ÄR ETT OCH ETT HALVT ÄR.
DINO HAR ALDRIG TREFAT SIN
MAMMA OCH PAPPA FÖR
DÄM BLEV DÖDADE AV EN
TYRANUSARJUSREX.
SÅ DINOS GRANE FIK TA HAND OM DINO I
STELET.
MEN DINO KOM HEM TILL
MIG I ETT PAKET.
DÄ VA DINO ETT HALVT ÄR.
DINO KAN INTE PRATA MEN JAG
FÖRSTÄR DET MESTA.
JAG HAR ALDRIG SET EN TYRANOSAURUS
REX.

SLUT.

däruppe i skogen var det dags att börja dra hemåt. Vi var väl sådär tio, tolv barn av båda könen som knallade ner mot centrum. Därnere skulle vi skiljas och dra hemåt åt var sina håll.

Plötsligt sa någon: Var är Sven? (Jag tror att det gällde Sven Vennerström, banvaktens pojke, som bodde just vid järnvägen där vi skulle skiljas åt. Det dröjde en bra stund innan någon kom på att det nog var honom han hade tagit till fånga och - med Lantmannasnören kanske - bundit vid ett träd däruppe på berget.

Det var inget annat att göra än att knalla tillbaka den drygt kilometerlånga vägen och söka efter fången. Efter diverse ropande fann vi mycket riktigt Sven bunden vid ett träd och oförmögen att på egen hand ta sig loss. Han verkade också ganska frusen eftersom hans rörelseförmåga var begränsad. Vi fick dock snabbt loss honom, men nog verkade han lite chockad efter att ha stått där ensam i skogen ganska länge. Ropat hade han gjort flera gånger, men detta var långt efter att vi lämnat berget. I vart fall hörde ingen av oss några rop när vi drog iväg.

När jag tänker tillbaka på detta undrar jag hur det skulle ha gått om ingen upptäckt att Sven fattades när vi kom ner till järnvägen. Hans föräldrar hade förstås upptäckt att han inte kommit hem, men vart skulle dom leta. Det har säkert tagit en stund innan dom fått tag i någon av oss och framför allt i just den grabb som bundit honom och visste var han fanns.

Sven hade kunnat få uppleva en riktigt ruskig natt tillsammans med alla spökna däruppe på Sundsätersberget.

Nu ser jag hur ni tänker, men "det var inte jag som band honom". Så det så...

Ferker

- Vi måste våga mer Ett julens budskap

av Ingemar Östlund

I våras fick vi en kille, Albin. Allt verkade helt normalt från början men efter ca en vecka så insåg vi att något var fel. Under den här tiden som vi har varit inne i vårdapparaten har vi sett hur oerhört hårt personalen får jobba, vilka små marginaler det är. Misstag begås, för det mesta inte allvarliga, men risken finns hela tiden. Varför drar man in på resurser så våldsamt där dom behövs? På barnavdelningen här i stan skall man nu dra in ett antal tjänster, samtidigt som beläggningen på avdelningen bara ökar. Föräldrarna tvingas vaka dag som natt, och visst, man har ju själv valt att bli förälder men att vaka dygnet runt och samtidigt ha andra barn hemma att oro sig för håller inte i längden. Det här var bara en parentes, ett sätt att komma in på det jag egentligen skulle skriva om, nämligen:

I somras

I somras när vi låg på intensivens i Umeå så gick jag till anhörigrummet för att ta en kopp kaffe, när jag sitter där och sörplar kommer det in en tjej som gråter. Min första tanke var att fråga om det var något jag kunde göra, om hon ville prata eller om jag skulle hämta en läkare eller någon sköterska hon kunde prata med. Men jag följde inte min första tanke utan drog på det, hon gick och satte sig i soffan och tog upp en tidning som hon höll framför sig som om hon läste. Jag reste mig upp och gick ut för att lämna henne ifred.

Ungefär en månad senare var jag hemma när en kille från mitt skift på jobbet ringde och hörde efter hur det var. Han berättade

att en annan kille som vi jobbade tillsammans med hade råkat ut för en allvarlig båtolycka. Han hade blivit påkörd av en större båt och fått svåra skallskador. Det visade sig att han hade legat på intensivens i Umeå samtidigt som vi låg där. Ja, det var alltså hans fru som jag hade mött, hade jag börjat prata med henne så borde jag känt igen henne eftersom vi träffats när vi varit ute och ätit julbord tillsammans på jobbet. Lars, som killen heter är numera på Rehab i Härnösand under veckorna och hemma på helgerna. Han har problem med att tala och det är svårt att förstå vad han säger. Jag håller på att samla nog mod att åka och hälsa på honom.

Årliga julbordet

Apropå julbord så brukar vårt skiftlag gå ut och äta ett sådant varje år. Vi får en summa pengar varje nytt år och gör en planering för att åka på olika studiebesök, ha friskvårdsövningar typ cykla, segla optimistjolle eller gå en tur i fjällen. Vi planerar även in vidareutbildning för varje medlem på skiftlaget och har gemensamma aktiviteter där våra fruar/sambos är med. En sån planering gjorde vi även i våras och fick godkänd av driftledningen. Men så i förra veckan, vecka 48, fick vi ett brev via datorn där vår chef sade att eftersom företaget hade överskridit den interna budgeten så var alla pengar indragna. Inget julbord alltså. Det var tredje året i rad som vi råkade ut för sådana här indragningar och förut hade jag gått och varit förbannad, knutit näven i fickan och gjort vad jag kunde för att vara vrång

mot företaget. Men nu kände jag att det fick vara nog, det var bara jag som mådde dåligt om jag inte gjorde något. Så jag gick in och pratade med avdelningschefen, sa som jag tyckte. Det hela var en bestraffning för alla som skötte sina pengar, gjorde upp bra planer och följde dom och budgeten. Medan däremot dom som brände sina pengar tidigt på året och sedan ville göra något mer fick ut extra pengar och så överskreds hela budgeten. Jag talade också om att orsaken till att jag kom till honom och talade om detta var att jag själv skulle må bättre. Några av de andra killarna skrev också ett brev som dom skickade till ledningsgruppen på företaget, facket blev inkopplat och det blev ett härligt liv. Det hela slutade med att vår avdelningschef skrev ett brev till oss och förklarade att han missuppfattat vad ledningen hade sagt och att de som hade pengar kvar naturligtvis fick använda dem. Så nu den 19/12 skall vi ut och kalasa. Det kändes otroligt skönt när jag hade talat om vad jag tyckte, det var naturligtvis väldigt nervöst innan men det visade sig inte vara något farligt. Det här var något helt nytt för mig, förut har jag gått och varit förbannad när det hänt något och sedan explo-

derat när det gått tillräckligt långt. Jag vet att allt inte ändras på en gång men jag tänker verkligen försöka att säga ifrån på en gång när det är något som jag inte tycker om.

En annan sak

En annan sak som hänt här i Sundsvall den senaste tiden är att man i ett hyreshus i en stadsdel som heter Skottsund ville starta ett boende för f.d. missbrukare. Dvs att efter att de gått en behandling och varit drogfria ett halvår så skulle de få bo tillsammans i varsin lägenhet för att kunna stötta varandra. Men se det gick inte, de boende i området protesterade väldigt. Tomtpriserna skulle ju sjunka, det skulle bli ett väldigt busliv, dom som bodde där i området var uppväxta där och nu skulle det komma "såna där", huga. Lite konstigt var det ju att de hade bott där hela sitt liv men nu alltså tydligen börjat fundera på att sälja, eller? De tyckte iallafall att det skulle finnas olika behandlingshem men inte precis där, de skulle läggas någon annanstans men vart visste de inte.

Gruppboende

Här i Matfors där vi bor skulle man bygga ett gruppboende för handikappade, men det bygget

blev överklagat och de som skulle bo där får vara kvar på vårdhemmet på Alnö på obestämd tid. Det var fyra stycken som klagade, de kom från samma släkt. En bor någon kilometer från bygget, utom synhåll. De tre andra bor i Stockholm och har fritidsfastigheter i området. Deras oro över tomtpriserna var desamma som i Skottsund, de tyckte också att man skulle ha boende för handikappade men på andra ställen, inte precis där de bodde.

Sånt här gör mig så väldigt beklämd, varför ska man döma ut människor innan man ens träffat dom. Är det så att man tycker att vi ska bedriva vård i olika former för olika människor så måste man väl också vara beredd att ha den vården även där man själv bor.

Det här är min julhälsning till er alla, inte för att jag tror eller tycker att någon av er skulle vara som de jag beskrivit här ovan, utan för att jag tycker att det är ett ämne som stämmer väl med julens budskap. GOD JUL och GOTT NYTT ÅR önskar

DATORSKRIFT.

Eftersom jag brukar kallas en riktig

hade jag bestämt mig för att gå på biblioteket

och söka mig en bok om

Nu visade det sig att någon sådan inte fanns varför jag bestämde mig

för skriva en själv. Jag hämtade därför en

och satte mig vid

och började skriva på min bok. Men jag tyckte det var så tråkigt att

skriva för hand att jag bestämde mig för att köpa en

och se nu gick allt mycket bättre. För inkomsterna på

boken bestämde jag och min familj oss för att åka på

samt att köpa varsin

till våra barn. Under semestern hade vi det skönt på

och passa också på att äta mycket

Tyvärr tog pengarna slut så vi fick låna varsin

för att ta oss hem. När vi kom hem firade jag min födelsedag och fick i

födelsedagspresent av min familj en ny

och dessutom en vacker

Se det var en historia det om inte annat visar den vad man kan göra med en dator.

Sven Ivarsson

